

Қазақстан Республикасының
Қазақстан Республикасының
Ұлттық Банкі

Инфляцияға шолу
2006 жылғы 4-тоқсан

Мазмұны

Мазмұны	2
Негізгі терминдер мен ұғымдар	3
Графиктердің, кестелердің және қосымшалардың тізбесі	5
1. Инфляциялық үдерістер	6
1.1. Тұтыну бағалары.....	6
1.2. Базалық инфляция.....	7
1.3. Экономиканың нақты секторындағы бағалар	9
1.3.1. Өнеркәсіп өндірісіндегі бағалар	9
1.3.2. Ауыл шаруашылығындағы бағалар.....	10
1.3.3. Кәсіпорындардың мониторингі	11
1.4. Инфляция факторлары.....	12
2. Салық-бюджет саясаты	15
3. Ақша-кредит саясаты.....	19
3.1. Ақша ұсынысы.....	19
3.1.1. Ақша базасы.....	19
3.1.2. Ақша массасы	20
3.1.3. Экономикаға берілген кредиттер.....	22
3.2. Валюта бағамы	25
3.3. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары	27
3.3.1. Ең төменгі резервтік талаптар.....	30
3.3.2. Ашық нарықтағы операциялар	31
3.3.3. Тұрақты тетіктер.....	33
4. Инфляция болжамы.....	35
4.1. 2006 жылғы 4-тоқсанға және тұтастай алғанда 2006 жылға инфляция болжамын бағалау	35
4.2. 2007 жылға арналған инфляция болжамы	36
4.2.1. 2007 жылдың 1-тоқсанына арналған инфляция болжамы ..	37
4.2.2. 2007 жылдың 2-тоқсанына арналған инфляция болжамы ..	37

Негізгі терминдер мен ұғымдар

1-бөлім бойынша. Инфляциялық үдерістер

Қазақстан Республикасында **инфляция** Астана және Алматы қалаларындағы, барлық облыс орталықтарындағы және қалалар мен аудан орталықтарының іріктелген шеңбері бойынша халық жеке тұтыну үшін сатып алатын тауарлар мен көрсетілетін қызметтер бағаларының жалпы деңгейінің өзгерісін сипаттайтын тұтыну бағаларының индексі (ТБИ) негізінде есептеледі. Инфляцияны есептеуге арналған тұтыну қоржыны үй шаруашылықтары шығыстарының құрылымын көрсетеді және халықтың тұтынуында үлес салмағы көбірек тауарлар мен қызметтердің 508-ін қамтиды.

Базалық инфляция – бұл әкімшілік, оқиғаларға қатысты және маусымдық сипаттағы жекелеген факторлардың ықпалынан болатын қысқа мерзімді, біркелкі емес өзгерістерді болдырмайтын инфляция.

2004 жылдан бастап Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі базалық инфляцияны есептеуді әр түрлі 5 әдістеме бойынша жүзеге асыруда:

- көкөніс, жеміс, бензин және көмір бағасының өсуін есепке алмағандағы инфляция (1-нұсқа);
- көкөніс, жеміс, реттелетін қызмет көрсетулер және энергия ресурстары бағасының өсуін есепке алмағандағы инфляция (2-нұсқа);
- бағаның ең жоғарғы 5 және ең төменгі 5 өсімін есепке алмағандағы (3-нұсқа);
- trimmed mean (4-нұсқа);
- median CPI (5-нұсқа).

Ұлттық Банк ақша-кредит саясатын жүргізу кезінде 1-ші және 3-нұсқалар бойынша есептелген базалық инфляцияның 2 негізгі көрсеткішін бағдарға алады.

Ұлттық Банк 2002 жылдан бері жүргізген **Кәсіпорындар мониторингі** шеңберінде нақты сектор кәсіпорындарының инфляциялық күтулерін зерттеулер жүзеге асырылуда. Мұндай зерттеу сауалнама жүргізілетін кәсіпорындар басшыларының кәсіпорынның өндірістік қызметіне, оның ішінде өткен және алдағы тоқсандағы дайын өнімге және өндірісте пайдаланылатын шикізатқа сұраныс пен бағаға қатысты сапа бағаларымен сипатталады («көтеріледі», «төмендейді», «өзгеріссіз қалады»).

Диффузиялық индекс «көтеріледі» деген жауаптардың және «өзгеріссіз» деген жауаптардың жартысының жиынтығы ретінде шығарылады. Бұл индекс қаралып отырған көрсеткіштің өзгеру динамикасын сипаттайтын жинақталған индикаторы болып табылады. Бұл ретте индекстің 50-ден жоғары мәні көрсеткіштің оң өзгеруін, 50-ден төмен мәні – теріс өзгеруін білдіреді.

2-бөлім бойынша. Салық-бюджет саясаты

Бюджетке түсетін **түсімдерге** кірістер (салық түсімдері, салықтық емес түсімдер, негізгі капиталды сатудан түскен түсімдер), бюджеттік кредиттерді өтеу, мемлекеттің қаржы активтерін сатудан түскен түсімдер кіреді.

Бюджеттің **шығыстары** шығындар (ағымдағы және күрделі), бюджеттік кредиттер, қаржы активтерін сатып алу болып табылады.

3-бөлім бойынша. Ақша-кредит саясаты

Ақша базасы (резервтік ақша) Ұлттық Банктің кассаларындағы қолма-қол ақшаны (Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша), екінші деңгейдегі банктердің аударылатын және басқа депозиттерін, банктік емес қаржы ұйымдарының аударылатын депозиттерін, мемлекеттік және мемлекеттік емес қаржылық емес ұйымдардың Ұлттық

Банктегі теңгедегі ағымдағы шоттарын қоспағанда Ұлттық Банк айналысқа шығарған қолма-қол ақшаны қамтиды.

Тар ақша базасы екінші деңгейдегі банктердің Ұлттық Банктегі басқа депозиттерін есепке алмағандағы ақша базасын білдіреді.

Ақша массасы Ұлттық Банктің және екінші деңгейдегі банктердің баланстарының шоттарын шоғырландыру негізінде айқындалады. Ол айналыстағы қолма-қол ақшадан және резидент заңды тұлғалар мен резидент үй шаруашылықтарының ұлттық және шетел валютасындағы аударылатын және басқа депозиттерінен тұрады.

Аударылатын депозиттер – бұлар: 1) кез келген сәтте ақшаға номиналы бойынша айыппұлдар мен шектеулерсіз айналдыруға болатын; 2) чектің, траттаның немесе жиро-тапсырмалардың көмегімен еркін аударылатын; 3) төлемдерді жүзеге асыру үшін кеңінен пайдаланылатын барлық депозиттер. Аударылатын депозиттер тар ақша базасының бір бөлігі болып табылады.

Басқа депозиттерге, негізінен, белгілі бір уақыт кезеңі өткеннен кейін ғана алынуы мүмкін немесе негізінен жинақ ақша тетіктеріне қойылатын талаптарға жауап беретін әдеттегі коммерциялық операцияларға пайдалану үшін олардың қолайлылығын азайтатын әр түрлі шектеулері бар жинақ және мерзімді депозиттер жатқызылады. Сонымен қатар, басқа депозиттерге шетел валютасымен көрсетілген аударылмайтын салымдар мен депозиттер де кіреді.

Ұлттық Банктің ақша нарығындағы операцияларының сальдосы айналыстағы қысқа мерзімді ноталар көлеміндегі өзгерістердің, банктердің Ұлттық Банктегі депозиттік және корреспонденттік шоттарындағы қалдықтардың және мемлекеттік бағалы қағаздар сатып алу мен сату бойынша нетто-операциялардың жиынтығы ретінде есептеледі.

Графиктердің, кестелердің және қосымшалардың тізбесі

Графиктер

- 1-график. Тоқсандық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 2-график. Жылдық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 3-график. Тоқсандық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы
- 4-график. Жылдық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы
- 5-график. Өнеркәсіп өнімдерін өндіруші кәсіпорындар бағалары индексінің динамикасы
- 6-график. Ауылшаруашылық өнімдерінің бағалары индексінің динамикасы
- 7-график. Сұраныс пен баға өзгерісінің диффузиялық индекстері
- 8-график Мемлекеттік бюджеттің салықтық түсімдері
- 9-график. Мемлекеттік бюджеттің шығыстары
- 10-график. Мемлекеттік бюджеттің орындалуы
- 11-график. Ақша агрегаттарының динамикасы
- 12-график. Ақша мультипликаторының динамикасы
- 13-график. Экономикаға кредиттер динамикасы және олар бойынша сыйақы ставкалары
- 14-график. Заңды тұлғаларға берілген кредиттер динамикасы
- 15-график. Халыққа берілген кредиттер динамикасы
- 16-график. Теңгенің АҚШ долларына шаққандағы номиналды айырбас бағамының динамикасы
- 17-график. Теңгенің еуроға және Ресей рубліне шаққандағы ресми бағамының динамикасы
- 18-график. Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі
- 19-график. Теңгенің нақты айырбас бағамының индекстері
- 20-график. Ұлттық Банктің ішкі нарықтағы операцияларының сальдосы
- 21-график. Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің шекаралары
- 22-график. Банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтар
- 23-график. Ең төменгі резервтік талаптардың нормативін орындау
- 24-график. Қысқа мерзімді ноталарды орналастыру көлемі және олар бойынша кірістілік
- 25-график. Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар
- 26-график. Ұлттық Банк тартқан депозиттер бойынша сыйақы көлемі және ставкалары
- 27-график. Ұлттық Банктің екінші деңгейдегі банктерден тартылған депозиттер бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі
- 28-график. 2006 жылғы инфляция фактісі және болжамы

Кестелер

- 1-кесте. Ұлттық Банктің активтері мен пассивтерінің өзгеру динамикасы
- 2-кесте. Ақша массасының өзгеру динамикасы
- 3-кесте. Резиденттер депозиттерінің өзгеру динамикасы

Қосымшалар

- 1-қосымша. Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының жұмыс істеу тетігінің өзгеруі
- 2-қосымша. Екінші деңгейдегі банктердің ең төменгі резервтік талаптарды қалыптастыру және орындау тәртібі.

1. Инфляциялық үдерістер

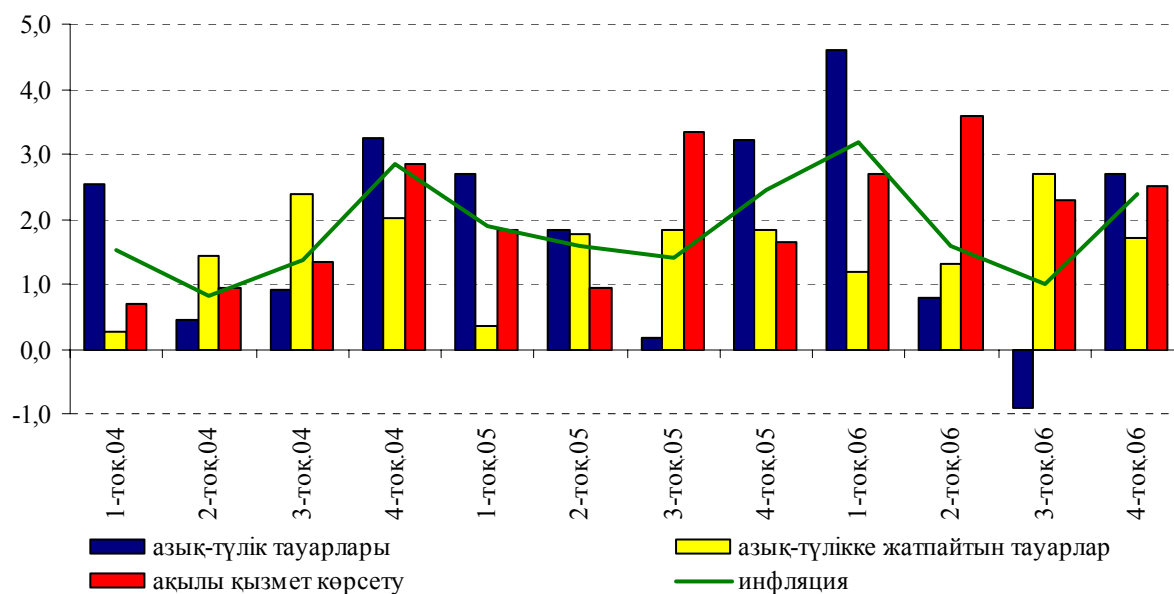
1.1. Тұтыну бағалары

2006 жылғы 4-тоқсанда өткен тоқсанмен салыстырғанда азық-түлік тауарлары бағасының маусымдық жоғарылағаны байқалды, бұл ретте инфляция деңгейі 2,4% деңгейінде қалыптасып, 2005 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда өзгерген жоқ.

Тұтыну бағаларының құрылымында бағалардың негізгі өсуі азық-түлік тауарларына және ақылы қызметтерге тиесілі - тиісінше 2,7% және 2,5%. Азық-түлікке жатпайтын тауарлар 4-тоқсанда 1,7% қымбаттады (1-график).

1-график

Тоқсандық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы (өткен кезеңге шаққанда %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

2006 жылдың 4-тоқсанында тұтыну нарығындағы бағалардың қалыптасуы көп жағдайда тауарлар мен қызмет көрсетудің жекелеген нарықтарындағы жағдайлардың, сондай-ақ маусымдық фактордың ықпалынан болды.

2006 жылғы қазан-желтоқсанда бағаның мейлінше өсуі - жұмыртқа - 19,2%, жеміс-көкөніс өнімдері - 10,7%, сүт өнімдері - 7,3%, тұрғын үй-коммуналдық сала қызметі - 3,1%, көлік қызметі бағасының 2,8% өсуі тіркелді. Осы тауарлар мен қызмет көрсетулердің осы кезеңде инфляцияның қалыптасуына қосқан үлесі Ұлттық Банктің бағалауына, 48%-дан астам, яғни 2,4%-дың 1,2%-ы болды.

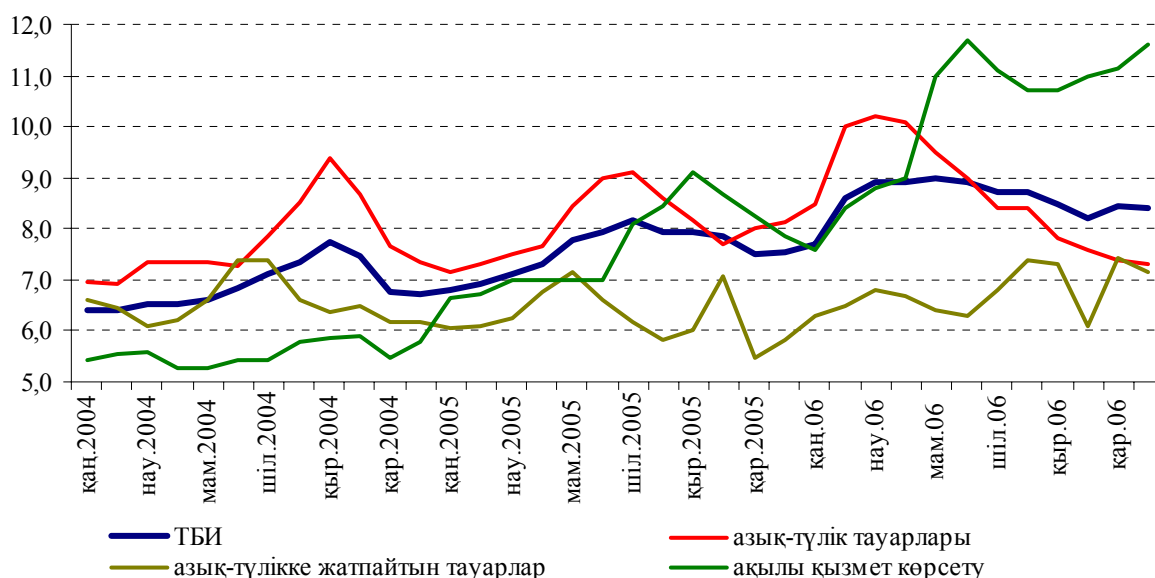
Сүт өнімдері мен жұмыртқа бағасының өсуі бірнеше жылдан бері байқалып келе жатқандықтан, ол қазан-желтоқсанда дәстүрлі жағдай болып табылады. Жеміс-көкөніс өнімдерінің қымбаттауы маусымдық фактормен айқындалды, алайда 2006 жылғы 4-тоқсанда жеміс-көкөніс өнімдерінің бағасы алдыңғы 2 жылға қарағанда тезірек өсті (2004-2005 жылдардың 4-тоқсанында қымбаттау 8%-дан асқан жоқ).

Тұрғын үй-коммуналдық сала тарифтерінің өсуі электр энергиясы және сумен қамту тарифтерінің өсуіне байланысты болды, бұл ретте көлік қызметінің қымбаттауы белгілі бір дәрежеде жанар-жағар май материалдары бағасының өсуінен туындады.

Жылдық көрсеткіштегі инфляция қазан-желтоқсанда жоғарылау үрдісін көрсетіп, желтоқсанның аяғында 8,4%-ға (2005 жылғы желтоқсанда – 7,5%) жетті. Бұл ретте 2006 жылы азық-түлік тауарлары 7,3%, азық-түлікке жатпайтын тауарлар 7,1%, ақылы қызмет көрсету 11,6% қымбаттады (2-график). Жылдық көрсеткіште жеміс-көкөніс өнімдерінің, бензиннің, қанттың, көлік қызметінің бағасы көбірек өсті.

2-график

Инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы (өткен жылдың тиісті айына шаққанда, %-бен)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

1.2. Базалық инфляция

2006 жылғы 4-тоқсанда бағаның жалпы деңгейінің маусымдық өсуімен қоса өткен тоқсанмен салыстырғанда базалық инфляция да өсті (3-график).

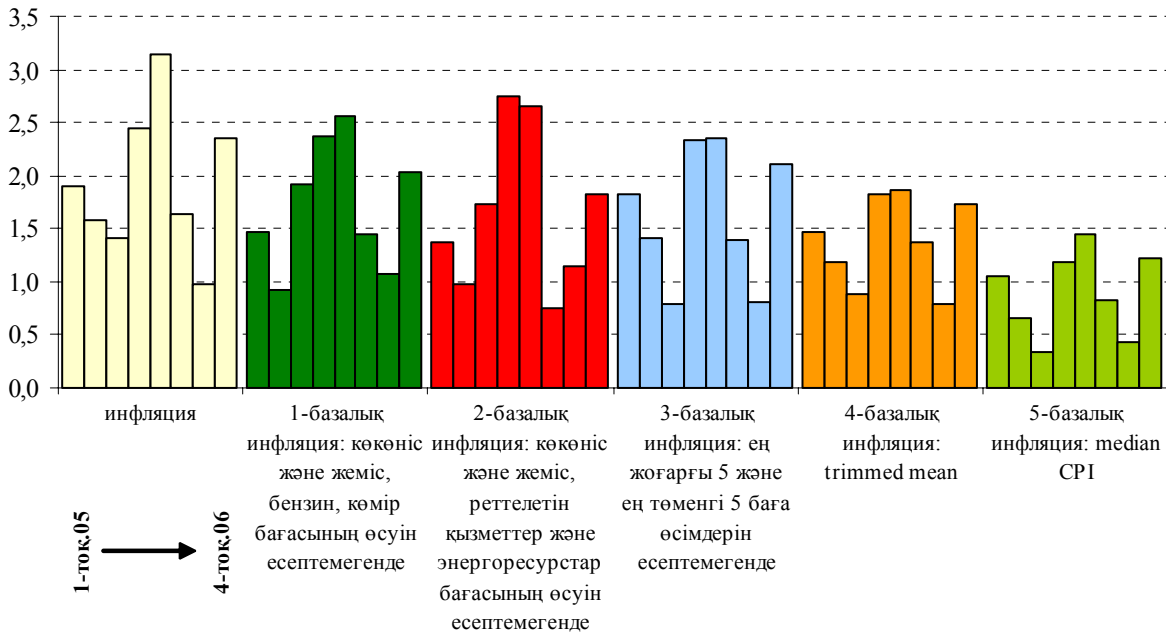
2006 жылғы қазан-желтоқсанда жеміс-көкөніс өнімдері, жұмыртқа, тұрғын үй-коммуналдық сала қызметі, көлік қызметі бағасының өсуі байқалды. Тұтыну қоржынының осы құрамдастары базалық инфляцияны есептеу кезінде шығарып тасталатындықтан, олардың деңгейі 2006 жылғы 4-тоқсанда жалпы инфляция көрсеткішімен салыстырғанда азырақ шамамен қалыптасты.

Инфляцияның және базалық инфляцияның жылдық көрсеткіштегі динамикасын қарастырсақ, 2006 жылғы 4-тоқсанда жалпы инфляцияның аздап жоғарылауына қарамастан, инфляциялық үдерістерді тұрақтандырудың 2006 жылғы 3-тоқсанда басталған процессі жалғастырылды. Жалпы инфляцияның жылдық көрсеткіште жоғарылауы бағалары едәуір құбылмалы жекелеген тауарлардың қымбаттауынан туындады. Базалық инфляцияға құбылмалы факторлардың ықпалы жүрмейтінін ескерсек, 5-нұсқа бойынша базалық инфляцияны қоспағанда, оның динамикасы жылдық көрсеткіште төмендеу үрдісін көрсетті (4-график).

2006 жылғы 4-тоқсанда тоқсандық инфляция жылдық инфляция сияқты барлық нұсқалар бойынша жалпы инфляцияның көрсеткіштерінен асқан жоқ.

3-график

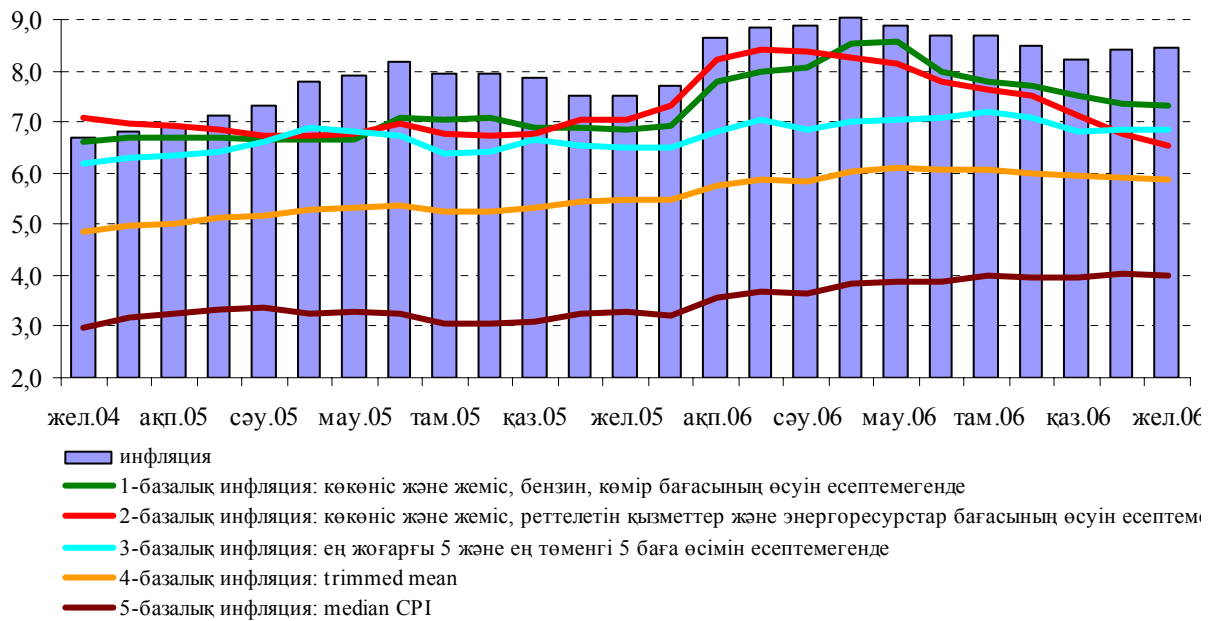
Тоқсандық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы (өткен кезеңге қарағанда%)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

4-график

Жылдық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы (өткен жылдың тиісті айына қарағанда %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

1.3. Экономиканың нақты секторындағы бағалар

1.3.1. Өнеркәсіп өндірісіндегі бағалар

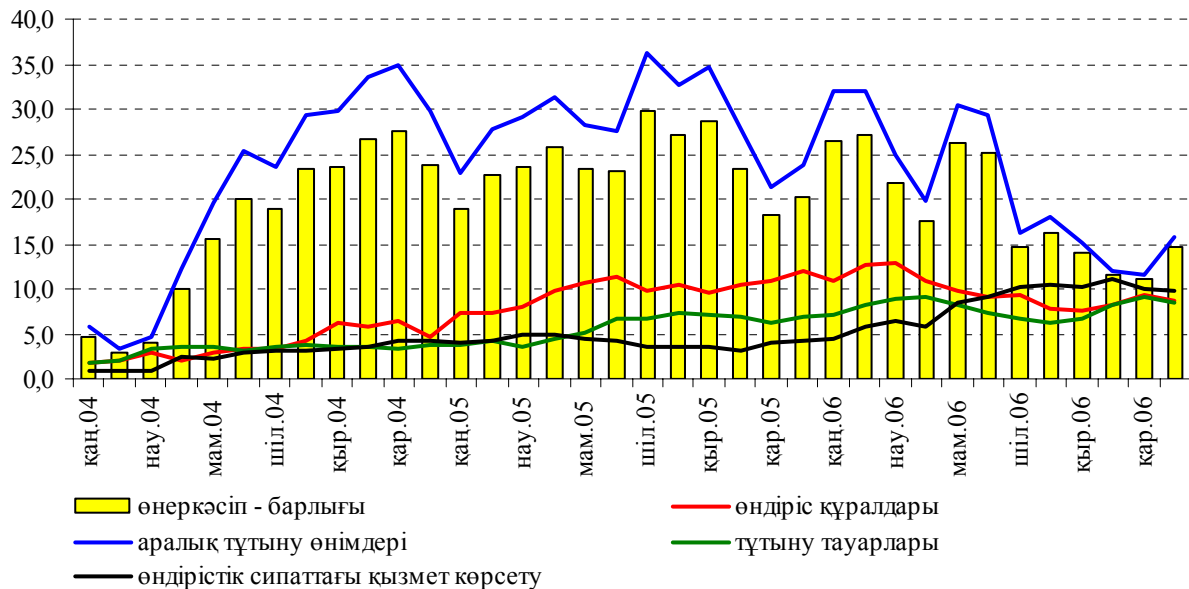
Өнеркәсіп өнімдерін өндіруші кәсіпорындарының бағасы 4-тоқсанда екінші жыл қатарынан төмендеп отыр. Қазақстан Республикасы Статистика агенттігінің деректері бойынша 2006 жылдың 4-тоқсанында олар 3,6% (2005 жылдың 4-тоқсанында – 4,2%) төмендеді. Өндірілген өнім аралық тұтыну өнімдері бағасының 4,8% төмендеуі есебінен 3,8% арзандады. Өндіріс құралдары 3,8%, өндірілген тұтыну тауарлары 3,1%, өндірістік сипаттағы қызмет көрсету 0,8% қымбаттады.

2006 жылғы желтоқсанда 2005 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда өнеркәсіп өнімдерін өндіруші кәсіпорындардың бағасы 14,6% (2006 жылғы қыркүйекте – 13,9%) өсті, бұл ретте әсіресе аралық тұтыну өнімдерінің бағасы 15,9% (2006 жылғы қыркүйекте – 15,1%) өсті. Бұл шығасылар инфляциясы ықпалының сақталғанын көрсетеді.

2006 жылғы желтоқсанда 2005 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда өндірістік сипаттағы қызмет көрсету 9,5% (2006 жылғы қыркүйекте – 10,3%), өндіріс құралдары 8,7% (2006 жылғы қыркүйекте 7,5%), өндірілген тұтыну тауарлары 8,2% (2006 жылғы қыркүйекте 6,6%) қымбаттады (5-график).

5-график

Өнеркәсіп өнімдерін өндіруші кәсіпорындар бағалары индексінің динамикасы (өткен жылдың тиісті айына қарағанда %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

Экономика салаларының құрылымында 2006 жылғы қазан-желтоқсанда тау-кен өнеркәсібі кәсіпорындарының өнімдері 9,8% (2005 жылғы 4-тоқсанда 10,1%) арзандады. Өнеркәсіпте бағаның төмендеуі, ең алдымен, газ конденсатының 0,7% және мұнайдың 10,1% арзандауымен төмендеді. Сонымен бірге мұнай өнімдерінің бағасы 6,8%, көмірдің бағасы 2,2% өсті.

Тау-кен өнеркәсібі кәсіпорындарының өнімдері 2006 жылы 9,2% қымбаттады, оның ішінде көбінесе мұнай өнімдері - 18,0%, мұнай – 11,0%, көмір – на 3,9% қымбаттады. Бұл ретте газ конденсаты 0,9% аздап арзандады.

Өңдеу өнеркәсібінде 2006 жылғы 4-тоқсанда бағалардың 5,0% (2005 жылғы қазан-желтоқсанда 4,2%) жоғарылағаны байқалды. Бағаның қалыптасуы, ең алдымен,

металл бағасы ахуалының ықпалына байланысты болды. Қара металл прокатының бағасы 14,1%, түсті металдар 6,4% өсті. Республикада өндірілген тамақ өнімдерінің бағасы 2006 жылғы қазан-желтоқсанда 2,1% қымбаттады. Бұл ретте құс етінің бағасы 0,1% төмендеді.

Өңдеу өнеркәсібі өнімдерінің бағасы жылдық көрсеткіште 2006 жылы 23,1%, негізінен түсті металдар бағасының едәуір - 69,8%, қара металдар бағасының 12,6% артуы есебінен өсті.

Электр энергиясын, газды және суды өндіру мен бөлудің бағалары мен тарифтері 2006 жылғы 4-тоқсанда 2,4% (2006 жылы 11,9%) өсті.

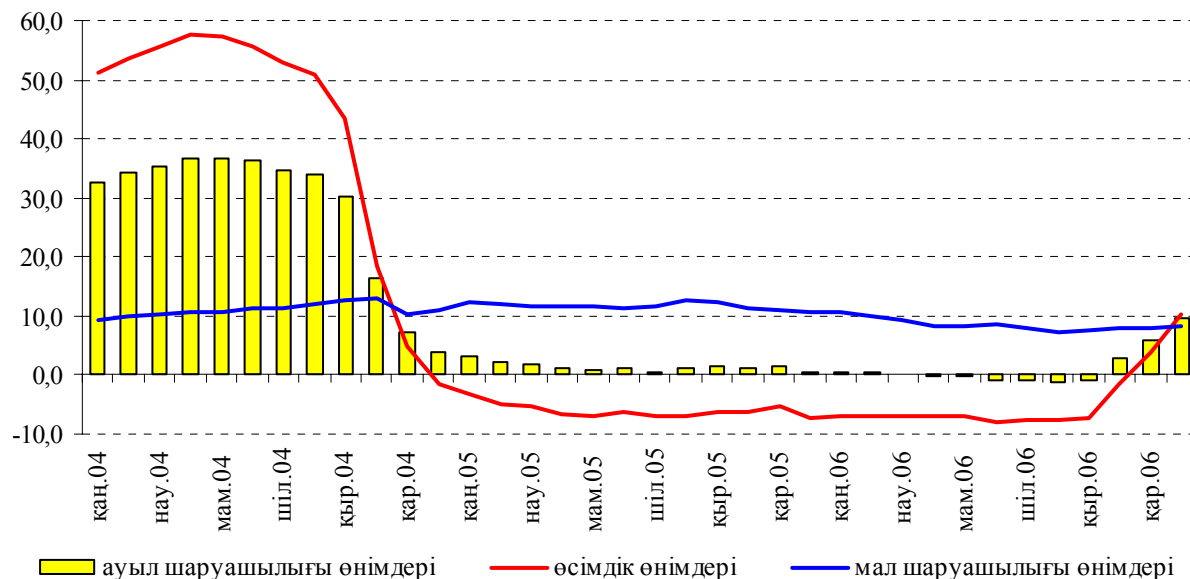
1.3.2. Ауыл шаруашылығындағы бағалар

Қазақстан Республикасы Статистика агенттігінің деректері бойынша 2006 жылдың 4-тоқсанында ауылшаруашылық өнімдерінің бағасы 9,3% өсті (2005 жылғы 4-тоқсанда 1,0% төмендеген болатын). Тұтастай алғанда, сала бойынша бағаның ұлғаюы дәнді дақылдар бағасының 10,5% және мал шаруашылығы өнімдері бағасының 8,3% артуы есебінен өсімдік шаруашылығы өнімдерінің 9,9%, негізінен, жұмыртқа бағасының 25,7%, сүт бағасының 19,5% қымбаттауымен қабаттаса жүрді.

Ауылшаруашылық өнімдерінің бағалары 2006 жылғы 4-тоқсанда едәуір ұлғаю үрдісін көрсетті. 2006 жылғы желтоқсанда 2005 жылдың тиісті айымен салыстырғанда олар 9,5% артты, ал 2006 жылғы қыркүйекте 2005 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 0,8% төмендеу байқалған еді (6-график).

6-график

Ауылшаруашылық өнімдерінің баға индексінің динамикасы (өткен жылдың тиісті айына қарағанда %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі

Өсімдік шаруашылығы өнімдерінің, негізінен дәнді дақылдардың, картоптың да 10,3% қымбаттауы бағаның өсуіне негізгі себеп болды, мұны 2006 жылы олардың әлемдік нарықта қымбаттауымен түсіндіруге болады.

Мал шаруашылығы өнімдерінің бағасы мал және құс еті бағасының 8,4% (10,5%), сүт бағасының 7,7%, жұмыртқа бағасының 3,9% ұлғаюы есебінен көтерілді.

1.3.3. Кәсіпорындардың мониторингі

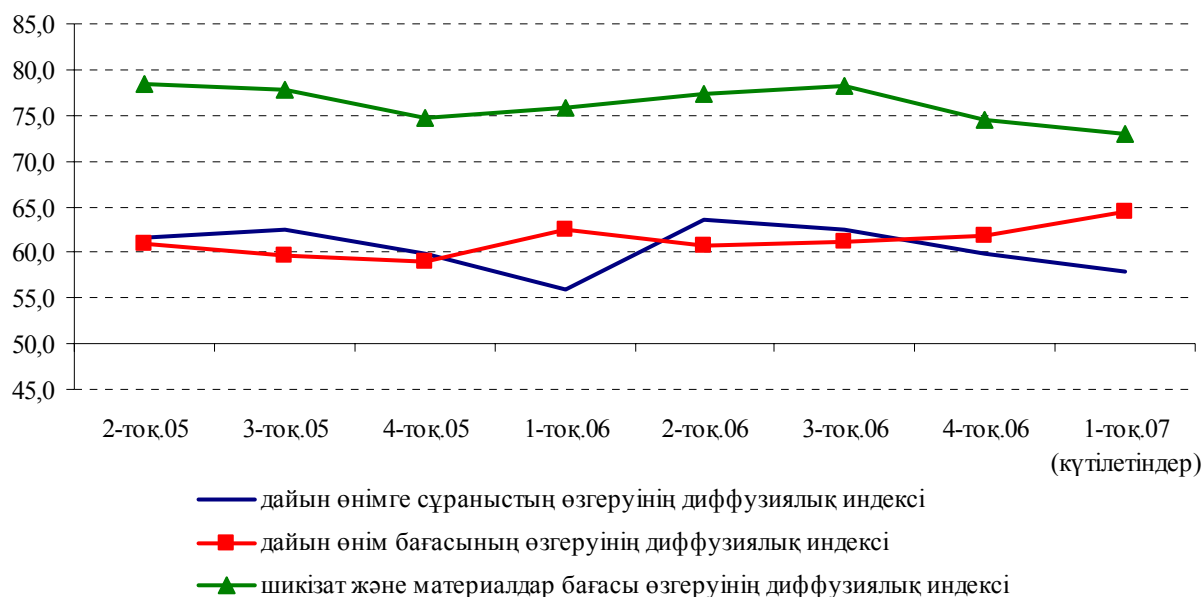
Кәсіпорындарға жүргізілген соңғы сауалнама нәтижесі сауалнама жүргізілген кәсіпорындардың дайын өнімдеріне сұраныстың өсуі одан әрі баяулағанын және бағалаулар бойынша 2007 жылғы 1-тоқсанда да сақталатынын көрсетті.

2006 жылдың 4-тоқсанында өткен тоқсанмен салыстырғанда дайын өнімге сұраныстың ұлғайғанын сауалнама жүргізілген кәсіпорындардың 32,3% мәлімдеді, ал 3-тоқсанда олардың үлесі 35,1% болған еді. Өнімдеріне сұраныс төмендеген кәсіпорындардың үлесі 9,8%-дан 12,7%-ға дейін ұлғайды. Нәтижесінде 2006 жылғы 4-тоқсанда дайын өнімге сұраныстың өзгеруінің диффузиялық индексі өткен тоқсандағы 62,6-дан түсіп, 59,8 болды.

2007 жылдың 1-тоқсанында сұраныстың ұлғаюын сауалнамаға қатысқан кәсіпорындардың тек қана 28,4%, дайын өнімге сұраныстың азаюын кәсіпорындардың 12,4% күтуде. Нәтижесінде 2007 жылғы 1-тоқсанда дайын өнімге сұраныстың өзгеруінің диффузиялық индексі 58,0-ге дейін төмендеуін жалғастырады (7-график).

7-график

Сұраныс пен баға өзгерісінің диффузиялық индекстері

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі

Индекстің 50-ден асатын мәні дайын өнімге сұранысқа қатысты экономикада оң үрдістер мен күтілетіндердің бар екендігін көрсететініне қарамастан, оның өсу қарқынының баяулауы теріс үрдіс болып отыр.

Сауалнама жүргізілген кәсіпорындардың дайын өнім және өндіріс барысында пайдаланылатын шикізат пен материалдар бағасына байланысты ахуал инфляциялық үрдістердің болуымен және инфляциялық күтулердің сақталуымен сипатталады.

2006 жылғы 4-тоқсанда дайын өнімге сұраныстың жоғарылауын кәсіпорындардың 26,6%-ы (2006 жылғы 3-тоқсанда 26,5%) мәлімдеді. Өнімдерінің бағасы 3,1% төмендеген кәсіпорындардың саны аз ғана болып отыр.

Осының салдарынан дайын өнім бағасы өзгеруінің диффузиялық индексі 61,8-ге дейін жоғарылағаны байқалды (3-тоқсанда - 61,1%).

2007 жылғы 1-тоқсанда инфляциялық күтулердің одан әрі жоғарылауы күтілуде. Бұл ретте дайын өнім бағасы өзгеруінің диффузиялық индексі 64,4-ке дейін жоғарылайды, мұның өзі меншікті дайын өнімдері бағасының төмендеуін күтетін

кәсіпорындар үлесінің 3,0% болып шамалы ғана азая отырып, өнімдері бағасының өсуі болжанып отырған кәсіпорындар үлесінің 31,8%-ға дейін ұлғаюымен байланысты болып отыр (7-график).

Шикізат пен материалдар бағасына байланысты ахуал 2006 жылғы 4-тоқсанда (3-тоқсанмен салыстырғанда) біршама жақсарды. Бағаның өсуін мәлімдеген кәсіпорындардың үлесі 59,6%-дан 53,3%-ға дейін кеміді, сауалнама жүргізілген кәсіпорындардың 36,5%-ы баға тұрақтылығы туралы мәлімдеді, ал өткен тоқсанда олардың үлесі 37,0% құраған еді. Шикізат пен материалдар бағасының төмендеуін мәлімдеген кәсіпорындардың үлесі 0,9%-дан 1,0%-ге дейін көбейді. Нәтижесінде шикізат пен материалдар бағасы өзгеруінің диффузиялық индексі 74,5-ке дейін төмендеді.

Шикізат пен материалдар бағасының өсуін күтетін кәсіпорындардың үлесі 2007 жылғы 1-тоқсанда 52,1%-ға дейін төмендеді, бағаның төмендеуін күткен кәсіпорындардың үлесі 0,9% құрайды. Осылайша, диффузиялық индекс 73,0 белгісінде қалыптасты (7-график).

Осылайша, сауалнама жүргізілген кәсіпорындардың бағаның одан әрі өсуіне қатысты күткендері теріс болып отыр. Мәндері 50-ден айтарлықтай асқан тиісті диффузиялық индекстер осыны көрсетіп отыр.

1.4. Инфляция факторлары

2006 жылы инфляцияға әсер еткен негізгі факторлардың ішінде республикаға келетін шетел валютасының елеулі ағынын, жиынтық сұраныстың өсуін, жалақының елеулі өсуін, бюджет шығыстарының өсуін, өндіріс шығасыларының өсуін (қараңыз, 1.3. Нақты сектордағы баға), сондай-ақ тауарлар мен қызметтердің жекелеген нарықтарындағы бәсекелестіктің төменгі деңгейін атап айтқан жөн.

Жекелеген факторлардың инфляцияға әсері 2006 жылғы 4-тоқсанда едәуір бәсеңдегенімен, олардың алдыңғы тоқсандарда жинақталған әсері инфляцияға одан әрі ықпалын тигізуде.

Инфляцияға өзінің ықпалын тигізуді жалғастырған негізгі факторлардың ішінде шетел валютасының ағынын атап айтқан жөн. Шетел валютасы Қазақстан Республикасына негізгі үш арна бойынша: сауда операцияларынан, тікелей инвестициялау операциялары бойынша және екінші деңгейдегі банктердің заем операциялары бойынша келеді.

Кеден статистикасының деректері (ұйымдаспаған сауданы есептегенде) бойынша экспорт көлемі 2006 жылғы 4-тоқсанда 9,9 млрд. АҚШ долл. құрады, бұл 2005 жылдың 4-тоқсанына қарағанда 33,4% көп, импорт көлемі 2006 жылғы 4-тоқсанда 49,0%-ға, 7,2 млрд. АҚШ долл. дейін жетті. Сыртқы сауданың активтік сальдосы 2,7 млрд. АҚШ долл. (4,3%) дейін ұлғайды. Тұтастай алғанда, 2006 жылы экспорт 38,3 млрд. АҚШ долларына (37,3% өсті), импорт 23,7 млрд. АҚШ долларына (36,4% өсті), активтік сальдо 14,6 млрд. АҚШ долларына (38,8%) дейін жетті.

Экспорттың өсуінің негізгі себептерінің бірі мұнайдың әлемдік бағасының жоғары болуында болды. 2006 жылғы 4-тоқсанда мұнайдың Brent сортының әлемдік бағасының 0,8% төмендегеніне қарамастан, тұтастай алғанда ол 2006 жылы 9,8% өсті (Халықаралық Валюта Қорының деректері бойынша).

Екінші деңгейдегі банктердің резидент еместер алдындағы нетто міндеттемелері 2006 жылғы 4-тоқсанда 21,0%, тұтастай алғанда 2006 жылы 2,4 есе жоғарылады.

Банк секторының шетел капиталын белсенді түрде тартуының бірқатар артықшылықтары бар. Отандық кәсіпорындарды кредиттеу елдің экономикалық

дамуына қолайлы әсерін тигізеді. Бұдан басқа, екінші деңгейдегі банктердің сырттан заемдар тартуы тұтастай алғанда банк секторының дамуына көмектеседі.

Сонымен бірге, екінші деңгейдегі банктердің шетел капиталын тартуы банктер өтімділігінің өсуіне әкеледі, қосымша инфляциялық қысым туғызады, сондай-ақ банк жүйесіне қосымша тәуекелдер әкеледі. Банктік инвестицияларды нашар әртараптандыру маңызды мәселе болып табылады. Банктік капитал көбінесе экономиканың неғұрлым дамыған және рентабельді секторларына түсетіндіктен, банктік ақшаның біркелкі бөлінбеуі тұтас алғандай экономиканың үйлесімді дамуын қосымша шектейтін фактор болып табылады.

Шетел валютасының елеулі ағыны нәтижесінде ақша агрегаттарының кеңейгені байқалады. 2006 жылдың 4-тоқсанында ақша базасы 25,5%, ақша массасы 21,7% ұлғайды (қараңыз, 3.1. Ақша ұсынысы).

2006 жылдың 4-тоқсанында инфляцияға ықпалы бәсеңдеген факторлардың ішінде жиынтық сұраныстың, сол сияқты жиынтық ұсыныстың өсуінің баяулағанын атап айтқан жөн.

2006 жылдың 4-тоқсанында халықтың ақшалай кірісі нақты көрсеткіште 2005 жылдың 4-тоқсанымен салыстырғанда 7,4% (2006 жылғы 3-тоқсанда 8,1%), 2006 жылы 10,7% өсті. Нәтижесінде жеке тауар айналымы көлемінің ұлғаюы 2006 жылғы қазан-желтоқсанда 2005 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 16,1% құрады (3-тоқсанда 14,0%).

2006 жылдың аяғында өткен жылдың көрсеткіштерімен салыстырғанда инвестициялық сұраныстың біраз төмендеуі байқалды. Мәселен, негізгі капиталға инвестициялардың көлемі 2006 жылғы 4-тоқсанда 2005 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 5,8% төмендеді, мұның өзі көп жағдайда шетелдік инвестициялардың қысқаруына байланысты болды (3-тоқсанда 12,6% өсті). Соған қарамастан, 2006 жылдың қорытындысы бойынша негізгі капиталға инвестициялар көлемінің өсуі 10,6% құрады.

Халықтың тұтыну сұранысы мен кәсіпорындардың инвестициялық сұранысы банктердің экономиканы кредиттеуінің кеңеюімен нығая түсуде. 2006 жылғы қазан-желтоқсанда экономикаға берілген кредиттердің көлемі номиналдық көрсетілуінде 23,8% ұлғайды (3-тоқсанда 22,8%). Тұтастай алғанда, 2006 жылы экономикаға берілген кредиттер 82,7% ұлғайды (қараңыз, 3.1.3. Экономикаға берілген кредиттер).

Қазақстанның бюджет саясаты 2006 жылдың екінші жартыжылдығында бірқалыпты болды. Ол мемлекеттік бюджет шығыстарының шамалы өсуі жағдайында оған түскен жоғары түсімдермен, сондай-ақ Ұлттық қорға елеулі сома аударылуымен сипатталды (қараңыз, 2. Салық-бюджет саясаты). 2006 жылғы 4-тоқсанда мемлекеттік бюджетке түскен түсімдер 2005 жылғы жағдайлармен салыстырғанда ІЖӨ-ге шаққанда 23,2% (2005 жылғы 4-тоқсанда ІЖӨ-ге шаққанда 18,0%) дейін өсті, ал шығыстар ІЖӨ-ге шаққанда 22,5%-дан ІЖӨ-ге шаққанда 21,1%-ға дейін төмендеді. 2006 жылы мемлекеттік бюджетке түскен түсімдер салыстырып отырған жағдайларда ІЖӨ-ге шаққанда 22,2% (2005 жылы ІЖӨ-ге шаққанда 23,6%), шығыстар ІЖӨ-ге шаққанда 21,4% (ІЖӨ-ге шаққанда 22,9%) болды.

Жиынтық ұсыныстың көрсеткіші ретінде ІЖӨ-нің нақты өсуі 2006 жылдың 4-тоқсанында 2005 жылдың 4-тоқсанымен салыстырғанда бағалаулар бойынша 10,9% құрады (2006 жылғы 3-тоқсанда 12,3%). Тұтастай алғанда 2006 жылы ІЖӨ-нің нақты өсуі 10,6% құрады.

Еңбек өнімділігінің өсуі экономиканы дамытудың маңызды факторларының бірі болып табылады. Сонымен бірге, нақты жалақының өсу қарқынының еңбек өнімділігінің өсу қарқынынан асып кетуі экономикада инфляциялық аяның кеңеюінің маңызды себептерінің бірі болып табылады.

Орташа айлық жалақының өсу қарқынының еңбек өнімділігінің өсу қарқынынан алда болу үрдісі 2006 жылы жыл бойы сақталды. Мәселен, 2006 жылдың қорытындысы бойынша 2005 жылмен салыстырғанда нақты жалақының өсуі өнімділік 8,2% өскен кезде 10,2% құрады.

Алайда 2006 жылдың 4-тоқсанында еңбек өнімділігінің өсуі өткен тоқсандағыдай нақты жалақының өсуінен озып кетті. Мәселен, 2006 жылғы қазан-желтоқсанда өткен жылғы тиісті кезеңге қарағанда еңбек өнімділігінің өсу қарқыны 8% құрады, ал нақты жалақы 7,7% өсті.

2. Салық-бюджет саясаты

Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің деректері бойынша 2006 жылдың 4-тоқсанында мемлекеттік бюджеттің түсімі 622,61 млрд. теңгені немесе ЖЖӨ-ге шаққанда 23,2% құрады. Өткен жылдың тиісті кезеңінің көрсеткіштерімен салыстырғанда олар 13,8% азайды, ал өткен тоқсанның көрсеткіштерімен салыстырғанда 32,5% ұлғайды.

Өткен жылдың 4-тоқсанымен салыстырғанда түсім көлемінің негізгі азаюы салық түсімдерінің, оның ішінде корпоративтік табыс салығы бойынша түсімдер мен табиғи және басқа ресурстарды пайдаланғаны үшін түсімдердің азаюымен байланысты болды. Бұған 2006 жылдың 1 шілдесінен бастап Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының жұмыс істеу тетігінің өзгеруі себепші болды (1-қосымша). Сонымен бірге салықтық емес түсімдер, сондай-ақ мемлекеттің қаржы активтерін сатудан түскен түсімдер де азайды.

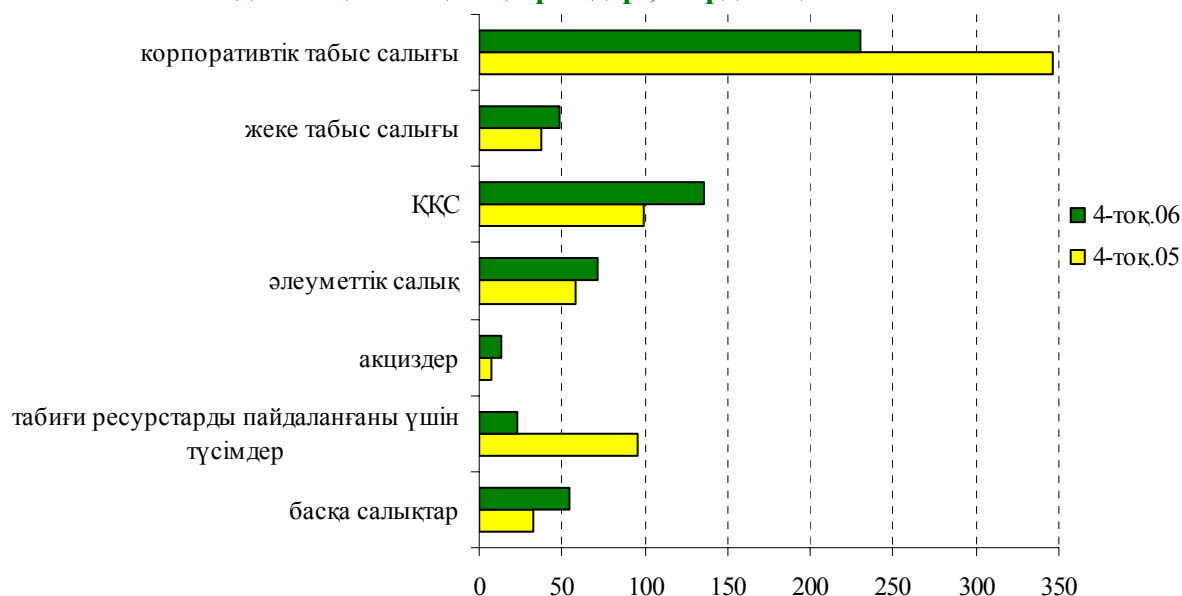
Ұлттық Банктің бағалауы бойынша, 2006 жылдың 4-тоқсанында өткен жылдың 4-тоқсанымен салыстырғанда мемлекеттік бюджет түсімдері 2005 жылмен салыстырылатын жағдайларда, яғни Ұлттық қорға есептелетін түсімдерді есепке алмағанда, 56,4% ұлғайды.

2006 жылдың 3-тоқсанында Ұлттық қорға мұнай секторы кәсіпорындарының тікелей салықтарынан 287,5 млрд. теңге түсім есептелді, бұл 2006 жылғы 3-тоқсандағыдан 35,6% көп.

Қаралып отырған кезеңде 2005 жылғы 4-тоқсанмен салыстырғанда салық түсімдері құрылымында салықтардың басқа түрлері бойынша түсімдер ұлғайды, мұның өзі өндірістің және кірістердің өсуіне байланысты болды (8-график).

8-график

Мемлекеттік бюджеттің салықтық түсімдері, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі

2006 жылдың 4-тоқсанында мемлекеттік бюджетке түскен түсімдердің жалпы көлемінің 3,4% құраған салықтық емес түсімдердің азаюы 2005 жылдың 4-тоқсанымен

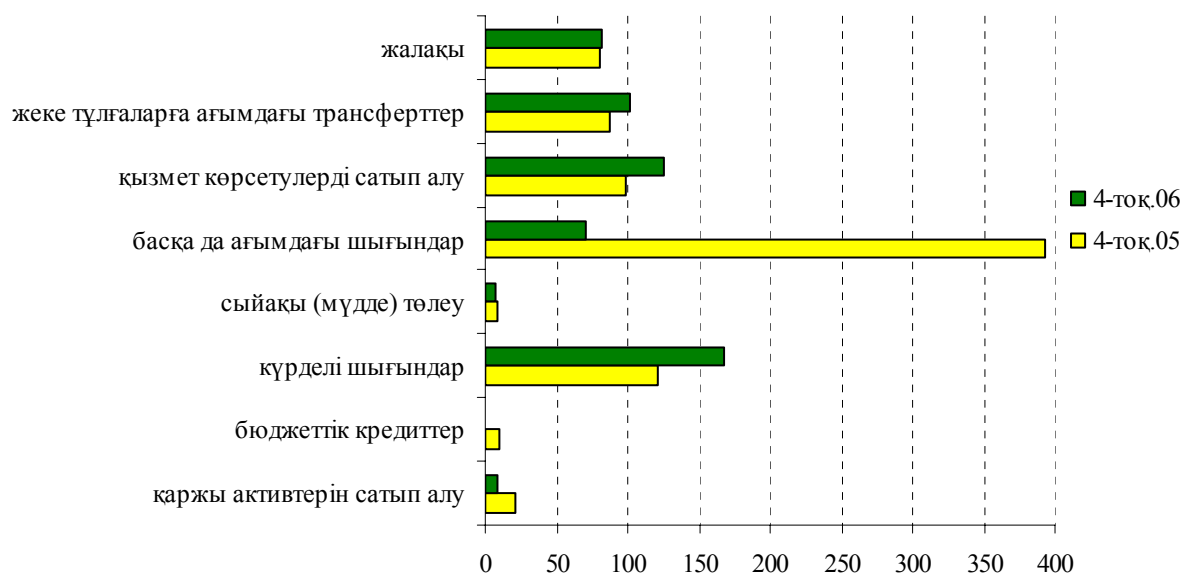
салыстырғанда 11,1% құрады, бұл мемлекеттік меншіктен түсетін кірістердің қысқаруымен (негізінен дивидендтер бойынша – 2,1 есе) байланысты болды.

Негізгі капиталды сатудан түскен түсімдер (мемлекеттік бюджетке түскен түсімдердің жалпы көлемінің 3,1%) қаралып отырған кезеңде 37,6% ұлғайды, бюджеттік кредиттерді өтеу 11,8% ұлғайды. Мемлекеттің қаржы активтерін сатудан түскен түсімдер 62,0% қысқарды.

2006 жылдың 4-тоқсанында мемлекеттік бюджеттің шығыстары 564,9 млрд. теңге сомаға немесе ІЖӨ-ге шаққанда 21,1% қаржыландырылды. 2005 жылдың тиісті кезеңіндегі көрсеткіштермен салыстырғанда олар 31,1% төмендеді, ал өткен тоқсанның көрсеткіштерімен салыстырғанда 10,3% ұлғайды (9-график).

9-график

Мемлекеттік бюджеттің шығыстары, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі

Азаю Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының жұмыс істеу тетігінің өзгеруімен байланысты болды (1-қосымша). Нәтижесінде 2006 жылдың 4-тоқсанында ағымдағы трансферттерді аудару жүзеге асырылған жоқ, ал 2005 жылдың 4-тоқсанында олар мемлекеттік бюджет шығыстарының жалпы көлемінің 40% құрады.

Ұлттық Банктің бағалауы бойынша, 2006 жылдың 4-тоқсанында өткен жылдың 4-тоқсанымен салыстырғанда мемлекеттік бюджеттің шығыстары 2005 жылмен салыстырылатын жағдайларда, яғни Ұлттық қорға аударымдарды есепке алмағанда 13,9% ұлғайды.

Мемлекеттік бюджеттің ағымдағы шығындары 386,7 млрд. теңге сомасында қаржыландырылды. Өткен жылғы осындай кезеңнің көрсеткіштерімен салыстырғанда олар 42,2% азайды. Бұл азаю Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының жұмыс істеу тетігінің өзгеруімен байланысты.

Мемлекеттік бюджеттің ағымдағы шығындарының құрамында көбінесе көрсетілетін қызметтерді сатып алуға жұмсалған шығыстар, жеке тұлғаларға берілген ағымдағы трансферттер ұлғайды, ал заемдар бойынша сыйақылар төлеу жөніндегі шығыстар және заңды тұлғаларға берілген ағымдағы трансферттер қысқарды.

2006 жылдың 4-тоқсанында мемлекеттік бюджеттің күрделі шығындары 2005 жылдың осындай кезеңімен салыстырғанда 38,1% ұлғайды, мұның өзі, негізінен, негізгі

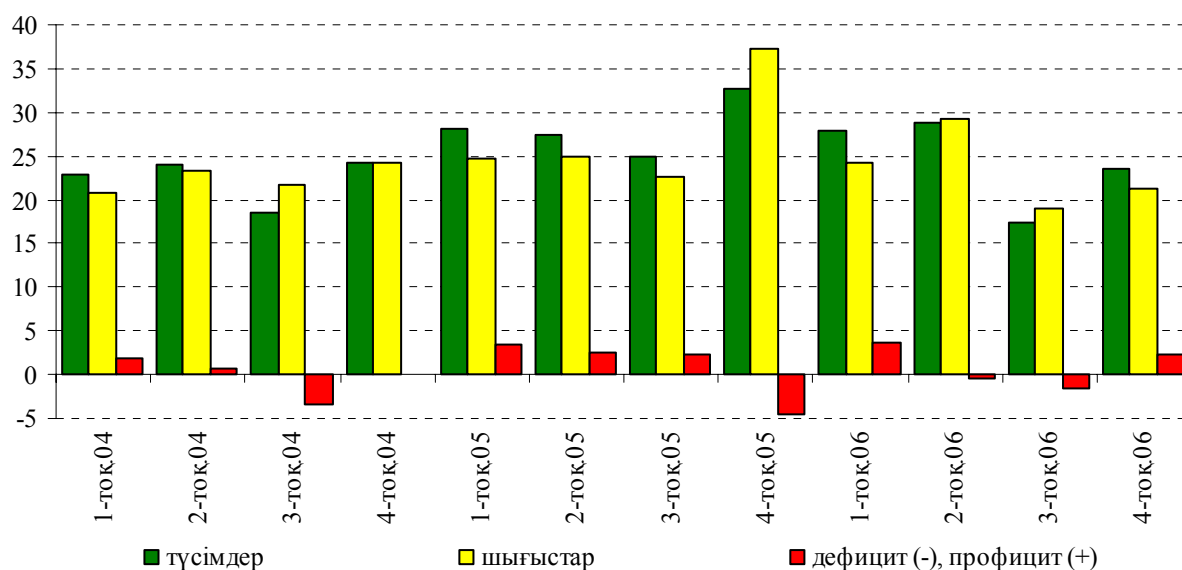
капиталды сатып алуды және құруды қаржыландыру шығыстарының ұлғаюымен байланысты болды.

2006 жылдың 4-тоқсанында бюджеттік кредиттер көлемі 2005 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 80,3%, ал қаржы активтерін сатып алуға жұмсалған шығыстар 58,8% төмендеді.

2006 жылдың 4-тоқсанында мемлекеттік бюджет 57,7 млрд. теңге немесе ІЖӨ-ге шаққанда 2,2% профицитпен қалыптасты, ал 2005 жылдың осындай кезеңінде дефицит 97,9 млрд. теңге немесе ІЖӨ-ге шаққанда 4,4% мөлшерінде байқалған болатын (10-график).

10-график

Мемлекеттік бюджеттің орындалуы, ІЖӨ-ге шаққанда %-бен

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі

Бюджетті орындаудың оң нәтижелері 2006 жылдың 4-тоқсанында Ұлттық қордан кепілдік берілген трансфертті пайдаланбауға мүмкіндік берді.

Қаржы министрлігі 2006 жылдың 4-тоқсанында ықтимал дефицитті қаржыландыру үшін 29,0 млрд. теңге, оның ішінде ішкі көздерден 25,5 млрд. теңге, сыртқы көздерден 3,6 млрд. теңге сомаға қаражат тартты. Заемдар бойынша өтеу 17,2 млрд. теңгені, оның ішінде ішкі заемдар бойынша 15,8 млрд. теңгені, сыртқы заемдар бойынша 1,5 млрд. теңгені құрады. Нәтижесінде бюджет қаражатының қалдығы 69,5 млрд. теңгеге ұлғайды.

Нәтижесінде үкіметтік ішкі борыш 2006 жылдың 4-тоқсанында өткен тоқсанмен салыстырғанда 2,7% ұлғайып, 378,8 млрд. теңгеге, ал сыртқы борыш 1,6% ұлғайып, 1,8 млрд. АҚШ долл. дейін жетті.

1-қосымша

Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының жұмыс істеу тетігінің өзгеруі

Бұрын қолданылған схемаға сәйкес Ұлттық қорды қалыптастыру көздері мыналар болып табылды:

1) республикалық бюджетке шикізат секторы ұйымдарынан түсетін нақты түсімдердің олардың тиісті қаржы жылына арналған республикалық бюджет туралы заңмен бекітілген жылдық көлемінен асып кетуі ретінде айқындалатын республикалық бюджеттен ресми трансферттер. Шикізат секторы ұйымдарынан түсетін түсімдерге

корпоративтік табыс салығы, ҚҚС, үстеме пайдаға салық, бонустар, роялти, жасалған келісім-шарттар бойынша өнімді бөлгендегі Қазақстан Республикасының үлесі бойынша бюджетке түсетін түсімдер жатқызылды;

2) республикалық меншіктегі және тау-кен өндіру және өңдеу салаларына жатқызылған мемлекеттік мүлікті жекешелендіруден түскен түсімдердің есебінен айқындалатын республикалық бюджеттен ресми трансферттер;

3) республикалық бюджетте жоспарланған шикізат секторы ұйымдарынан республикалық бюджетке түсетін түсімдер сомасының 10% мөлшерінде есептелетін республикалық бюджеттен ресми трансферттер;

4) ауыл шаруашылығы мақсаттарына арналған жер учаскелерін сатудан түсетін түсімдер есебінен айқындалатын жергілікті бюджеттен ресми трансферттер;

5) Ұлттық қорды басқарудан түсетін инвестициялық кірістер;

6) Қазақстан Республикасының заңнамасымен тыйым салынбаған өзге де түсімдер мен кірістер.

Осылайша, 1)-4) тармақтарда жазылған Ұлттық қорға түсетін түсімдер мемлекеттік бюджеттің түсімдері ретінде де, шығыстары ретінде де көрсетілді.

Ұлттық қорды бұрынғы тетікке сәйкес мыналарға:

1) ағымдағы қаржы жылы бойынша тұтастай алғанда шикізат секторы ұйымдарынан республикалық бюджетке түсетін түсімдердің бекітілген және нақты көлемдері арасындағы айырмашылық ретінде айқындалатын республикалық бюджеттің залалын өтеуге;

2) Ұлттық қордан республикалық бюджетке Қазақстан Республикасының Президенті айқындайтын мақсаттарға берілетін мақсатты трансферттер түрінде;

3) Ұлттық қорды басқаруға және жыл сайынғы аудитті жүргізуге байланысты шығыстарды жабуға жұмсалуды мүмкін.

2006 жылғы 1 шілдеден бастап күшіне енген жаңа тетіктерге сәйкес Ұлттық қордың қалыптасу көздері мыналар болып табылады:

1) Ұлттық қорға жіберілетін, мыналардан тұратын бюджетке түсімдер:

– мұнай секторы кәсіпорындарынан тікелей салықтар, оларға корпоративтік табыс салығы, үстеме пайдаға салық, роялти, бонустар, өнім бөлу бойынша үлес, экспортталатын өңделмеген мұнайға, газ конденсатына рента салығы жатқызылады;

– республикалық меншіктегі және тау-кен өндіру және өңдеу салаларына жатқызылған мемлекеттік мүлікті жекешелендіруден түскен түсімдер;

– ауыл шаруашылығы мақсаттарына арналған жер учаскелерін сатудан түсетін түсімдер;

2) Ұлттық қорды басқарудан инвестициялық кірістер;

3) Қазақстан Республикасының заңнамасымен тыйым салынбаған өзге де түсімдер мен кірістер.

Бұл ретте түсімдердің осы түрлері мемлекеттік бюджеттің не кіріс, не шығыс бөліктерінде көрсетілместен, Ұлттық қорға тікелей есептеледі.

Ұлттық қор:

1) Ұлттық қордан республикалық бюджетке кепілдік берілген трансферт түрінде бюджеттік даму бағдарламаларын (шағын бағдарламаларды) іске асыруға;

2) Ұлттық қордан республикалық бюджетке берілетін мақсатты трансферттер түрінде Қазақстан Республикасының Президенті айқындайтын мақсаттарға;

3) Ұлттық қорды басқаруға және жыл сайынғы аудитті жүргізуге байланысты шығыстарды жабуға жұмсалады.

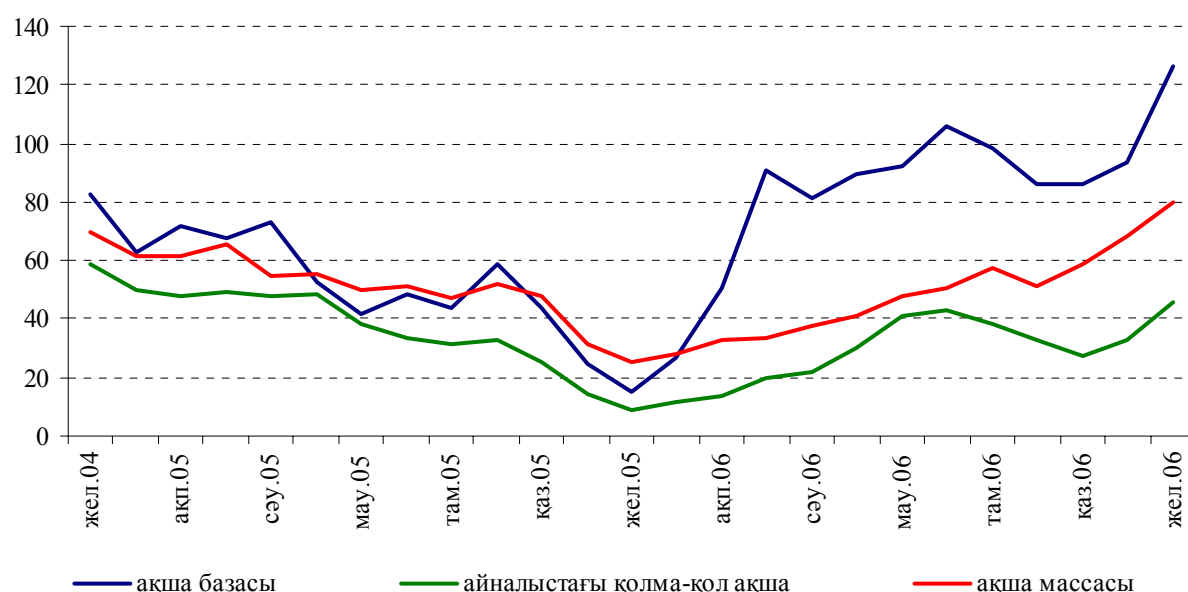
3. Ақша-кредит саясаты

3.1. Ақша ұсынысы

Ақша ұсынысы көрсеткіштерінің динамикасы шын мәнісінде 2006 жылғы 4-тоқсан бойы, әсіресе 1 және 4-тоқсандарда өсудің жоғары көрсеткіштерін көрсетті (11-график). Мұндай динамика шетел валютасының Қазақстанға көп әкелінуіне, сондай-ақ екінші деңгейдегі банктердің кредиттік белсенділігінің одан әрі артуына байланысты болды.

11-график

Ақша агрегаттарының динамикасы
(өткен жылдың тиісті айына шаққанда, %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

3.1.1. Ақша базасы

Ақша базасы 2006 жылдың аяғында 1501,5 млрд. теңге болды. 2006 жылғы 4-тоқсанда ақша базасы 25,5% кеңейді (2005 жылғы 4-тоқсанда – 3,2%). Тар ақша базасы 19,3% кеңейді.

2006 жылғы желтоқсанда ақша базасы 2005 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 2,3 есе кеңейді (1-кесте). Таза ішкі активтердің төмендеуімен орны толтырылмаған осы кеңею Ұлттық Банктің халықаралық резервтерінің өсуімен қамтамасыз етілді.

Ұлттық Банктің халықаралық резервтерінің өсуіне ішкі валюта нарығындағы белсенді саясат, сондай-ақ екінші деңгейдегі банктердің шетел валютасындағы корреспонденттік шоттарындағы қалдықтарының өсуі себепші болды.

Ұлттық Банктің таза ішкі активтері банктер алдындағы, негізінен, қысқа мерзімді ноталар бойынша міндеттемелердің ұлғаюы арқасында (қараңыз, 3.3. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары), сондай-ақ Үкіметтің Ұлттық Банктегі шетел валютасындағы шоттарындағы қалдықтардың өсуі нәтижесінде қысқарды.

1-кесте

**Ұлттық Банктің активтері мен пассивтерінің өзгеру динамикасы
(% өткен жылғы тиісті кезеңге қарағанда)**

	1-тоқ.06	2-тоқ.06	3-тоқ.06	4-тоқ.06
Таза халықаралық резервтер	15,8	43,3	54,0	156,4
Таза ішкі активтер	37,8	7,2	-1,1	-213,0
Үкіметке қойылатын таза талаптар	5,9	31,2	38,4	-357,9
Қаржы ұйымдарына талаптар	53,6	-47,9	-25,6	-236,7
Қалған экономикаға талаптар	-23,5	-62,5	-87,8	-97,4
Басқа да таза ішкі активтер	14,1	147,1	-31,7	-49,6
Ақша базасы	90,5	92,3	86,2	126,5
Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша	21,9	40,3	35,6	49,9
Банктердің аударылатын депозиттері	158,3	207,7	410,2	502,4
Банктердің басқа депозиттері	398,0	415,5	-40,3	51,5
Тар ақша базасы	41,6	65,3	104,5	137,8

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2006 жылғы желтоқсанда тар ақша базасы 2005 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 2,4 есе кеңейді. Бұл ретте оның құрылымында банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтар айтарлықтай дәрежеде ұлғайды, бұл ең төменгі резервтік талаптар тетігінің өзгеруімен байланысты (2-қосымша).

3.1.2. Ақша массасы

2006 жылғы 4-тоқсанда ақша массасының кеңеюі 21,7% (2005 жылғы 4-тоқсанда – 2,5%) құрап, 3716,0 млрд. теңгеге жетті. Банк жүйесінің таза сыртқы активтері 4,0 есе, ішкі активтері 10,1% өсті.

Банк жүйесінің таза сыртқы активтерінің, сол сияқты оның ішкі активтерінің едәуір ұлғаюы нәтижесінде ақша массасының өсуі 2006 жылғы желтоқсанда 2005 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 79,9% құрады (2-кесте).

2-кесте

**Ақша массасының өзгеру динамикасы
(өткен жылдың тиісті кезеңіне қарағанда %)**

	1-тоқ.06	2-тоқ.06	3-тоқ.06	4-тоқ.06
Таза сыртқы активтер	-45,4	-43,5	-80,1	328,6
Ішкі активтер	92,2	89,6	115,8	68,0
Үкіметке талаптар	127,9	96,0	142,0	-168,8
Экономикаға талаптар	67,8	63,8	80,1	86,4
Басқа да таза ішкі активтер	-37,4	-31,1	-43,2	-100,4
Ақша массасы	33,6	47,6	51,5	79,9
Айналыстағы қолма-қол-ақша	19,6	41,2	32,8	45,8
Резиденттердің депозиттері	37,3	49,2	56,3	88,5

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банк жүйесінің таза сыртқы активтері құрылымында Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері 54,0% ұлғайды, ал екінші деңгейдегі банктердің таза сыртқы активтері 2,3 есе қысқарды. Банктердің сыртқы активтерінің төмендеуі резидент еместер алдындағы, негізінен, олардан тартылған кредиттер бойынша

міндеттемелерінің едәуір өсуімен байланысты болды (2,0 есе). Резидент еместерден тартылған кредиттер банктерді қорландырудың маңызды көзі болуда.

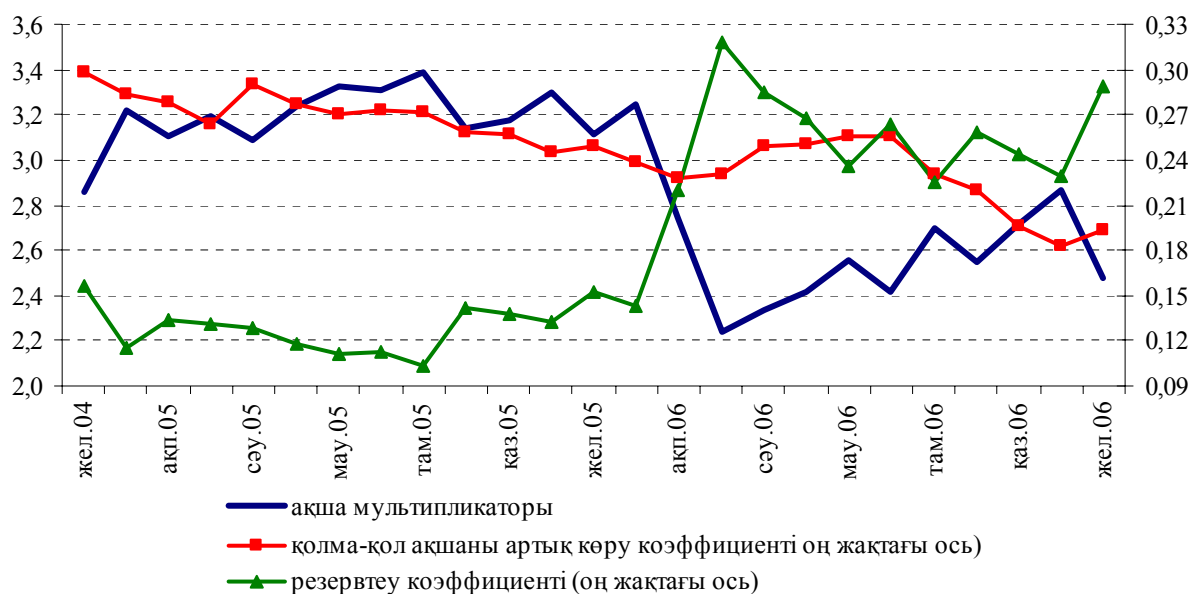
Банк жүйесінің ішкі активтерінің өсуі экономиканы кредиттеу көлемінің сақталып отырған жоғары өсуімен қамтамасыз етілді (қараңыз, 3.1.3. Экономикаға берілетін кредиттер).

Ақша массасының негізгі құрамдас бөліктерінің динамикасын талдау банк жүйесіндегі резиденттердің банк жүйесіндегі депозиттерінің өсуі айналыстағы қолма-қол ақшаның ұлғаюынан озық екендігін көрсетеді. Нәтижесінде, 2006 жылдың қорытындысы бойынша резиденттердің ақша массасы құрылымындағы депозиттерінің үлесі 2005 жылғы желтоқсандағы 80,1%-дан 83,8%-ға дейін ұлғайды.

Ақша массасының өсу қарқынымен салыстырғанда ақша базасы кеңеюінің неғұрлым елеулі қарқыны ақша мультипликаторының 2005 жылғы желтоқсандағы 3,12-ден 2006 жылғы желтоқсандағы 2,47-ге дейін төмендеуіне себепші болды (12-график). Мультипликатордың төмендеуі банктердің Ұлттық Банктегі шоттарындағы қалдықтар түріндегі міндетті, сол сияқты артық резервтері көлемінің едәуір өсуінен туындады, мұның өзі банктердің экономикадағы ақша ұсынысын ұлғайтуға мүмкіндіктерін төмендетеді.

12-график

Ақша мультипликаторының және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

– Айналыстағы қолма-қол ақша

Айналыстағы қолма-қол ақша 2006 жылғы 4-тоқсанда 9,0% ұлғайып (2005 жылғы 4-тоқсанда 0,7% төмендеді), жыл аяғында 600,8 млрд. теңге болды.

2006 жылғы желтоқсанда айналыстағы қолма-қол ақша оның 2005 жылғы желтоқсандағы көлемінен 45,9% асты. Бұл оның өсуіне әсер еткен факторлардың (жалақының және зейнетақының жоғарылауы, қолма-қол ақшамен берілген банктік кредиттер көлемінің өсуі және басқалары) қолма-қол ақшаның азаюын қамтамасыз ететін факторлардың (айырбастау пункттерінің қолма-қол шетел валютасын сату көлемінің ұлғаюы, депозиттердегі қалдықтардың өсуі және басқалары) әсерінен басым болғанын көрсетеді.

2006 жылғы 4-тоқсанда өткен тоқсанмен салыстырғанда банктердің кассаларынан қолма-қол ақша беру 19,8% ұлғайып, 2104,4 млрд. теңгеге, ал банктердің кассаларына түскен түсімдер 16,8% ұлғайып, 2010,1 млрд. теңгеге жетті. Нәтижесінде банктердің кассаларынан нетто-беру 94,2 млрд. теңге (2006 жылғы 3-тоқсанда 41,8 млрд. теңге) болды.

Тұтастай алғанда 2006 жылы банктердің кассаларынан қолма-қол ақшаны нетто-беру 2005 жылмен салыстырғанда 2,8 есе көбейіп, 324,4 млрд. теңгені құрады.

– Резиденттердің депозиттері

Резиденттердің депозиттері 2006 жылдың аяғында 3115,2 млрд. теңгеге жетті. 2006 жылғы 4-тоқсанда олар 24,5%, оның ішінде банктік емес заңды тұлғалардың депозиттері 24,7%, жеке тұлғалардікі 24,1% өсті.

2006 жылғы желтоқсанда 2005 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда резиденттердің депозиттері 88,4% ұлғайды. заңды тұлғалардың депозиттері 94,4%-ға, жеке тұлғалардікі 77,4%-ға көбейді (3-кесте).

3-кесте

Резиденттер депозиттерінің өзгеру динамикасы (өткен жылдың тиісті кезеңіне қарағанда, %)

	1-тоқ.06	2-тоқ.06	3-тоқ.06	4-тоқ.06
Резиденттердің депозиттері	37,3	49,2	56,3	88,4
Теңгемен аударылатын депозиттер	47,9	46,1	71,2	77,1
халықтың	47,6	42,5	73,5	75,4
банктік емес заңды тұлғалардың	50,1	69,8	57,1	77,3
Теңгемен басқа депозиттер	56,3	84,1	77,4	134,1
халықтың	81,2	87,1	63,7	137,0
банктік емес заңды тұлғалардың	32,6	80,9	94,3	131,7
Шетел валютасымен аударылатын депозиттер	5,2	-1,9	28,7	53,6
халықтың	2,7	-2,5	30,7	20,5
банктік емес заңды тұлғалардың	24,1	1,5	16,4	59,8
Шетел валютасымен басқа депозиттер	20,9	29,1	33,1	57,9
халықтың	13,0	45,2	36,7	22,7
банктік емес заңды тұлғалардың	34,3	8,5	27,3	87,6

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Депозиттер динамикасындағы бірнеше оң үрдістерді атап өткен жөн. Біріншіден, жылдық өсу көлемі екі есе дерлік өскен, банктердің кредиттік ресурстарының негізгі дерек көздерінің бірі болып табылатын басқа депозиттердің жылдық өсу қарқыны жоғарылады. Екіншіден, ұлттық валютадағы депозиттер мейлінше жоғары қарқынмен өсуде. Осының бәрі банк жүйесіне, ұлттық валютаға деген сенімнің артқанын, сондай-ақ заңды және жеке тұлғаларда бос ақшаның айтарлықтай көлемі бар екендігін көрсетеді. Соңғы жағдай жинақтаулардың баламалы тәсілдерінің жоқ екендігімен түсіндіріледі.

3.1.3. Экономикаға берілген кредиттер

Екінші деңгейдегі банктердің Қазақстанның экономикасындағы кредиттік экспансиясының жоғары қарқыны 2006 жылғы 4-тоқсанда сақталды. Осы кезеңде экономикаға берілген кредиттер 23,8% ұлғайып, 4735,7 млрд. теңгеге жетті. Бұл ретте халыққа және заңды тұлғаларға берілген кредиттер 23,8% болып, бірдей қарқынмен өсті. Дегенмен, заңды тұлғаларға берілген кредиттер 2006 жылғы желтоқсанның

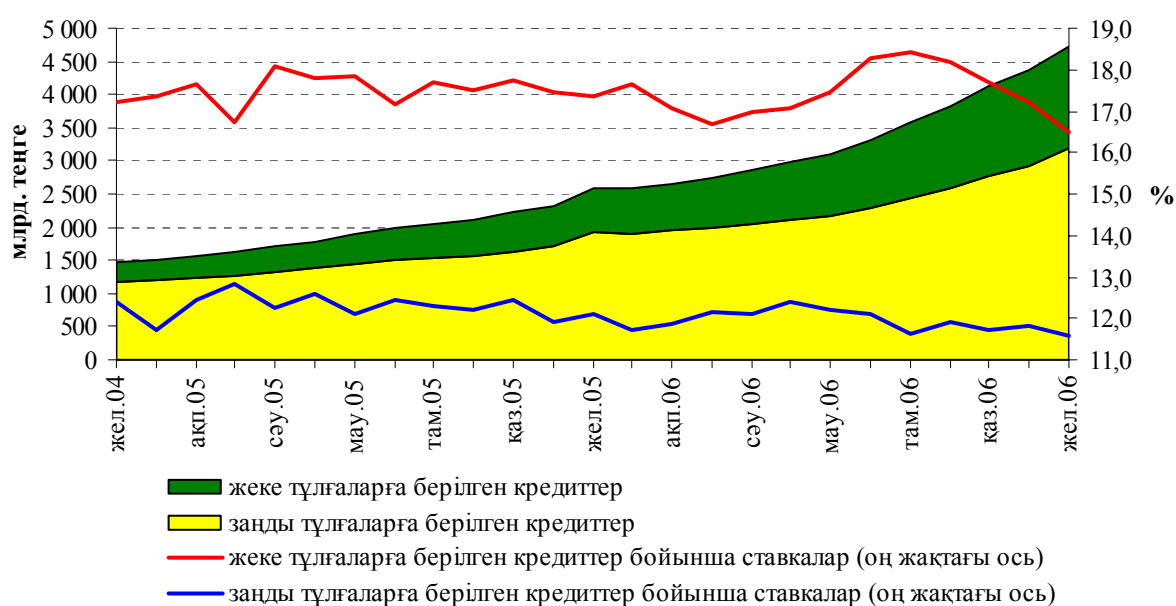
қорытындысы бойынша экономикаға берілген кредиттер көлемінің 67,5% ие болды (13-график).

2006 жылғы желтоқсанда 2005 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда экономикаға берілген кредиттердің өсуі 82,7% жетті.

4-тоқсанда берілетін кредиттер бойынша сыйақы ставкалары 4-тоқсанда төмендеу үрдісін көрсетті. Заңды тұлғаларға берілген кредиттер бойынша орташа алынған ставка 2006 жылғы қыркүйектегі 11,9%-дан 2006 жылғы желтоқсандағы 11,6%-ға дейін аздап төмендеді. Жеке тұлғаларға берілген кредиттер бойынша орташа алынған ставка 2006 жылдың 3-тоқсанындағы өсуінен кейін келесі айларда көрсеткіштерінің төмендегенін көрсетті. 2006 жылдың тамызындағы 18,4%-бен салыстырғанда ол 2006 жылғы желтоқсанда 16,5%-ға жетті (13-график).

13-график

Экономикаға берілген кредиттер динамикасы және олар бойынша сыйақы ставкалары

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

– Заңды тұлғаларға берілген кредиттер

Заңды тұлғаларға берілген кредиттер 2006 жылғы желтоқсанда 2005 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 66,2% өсті.

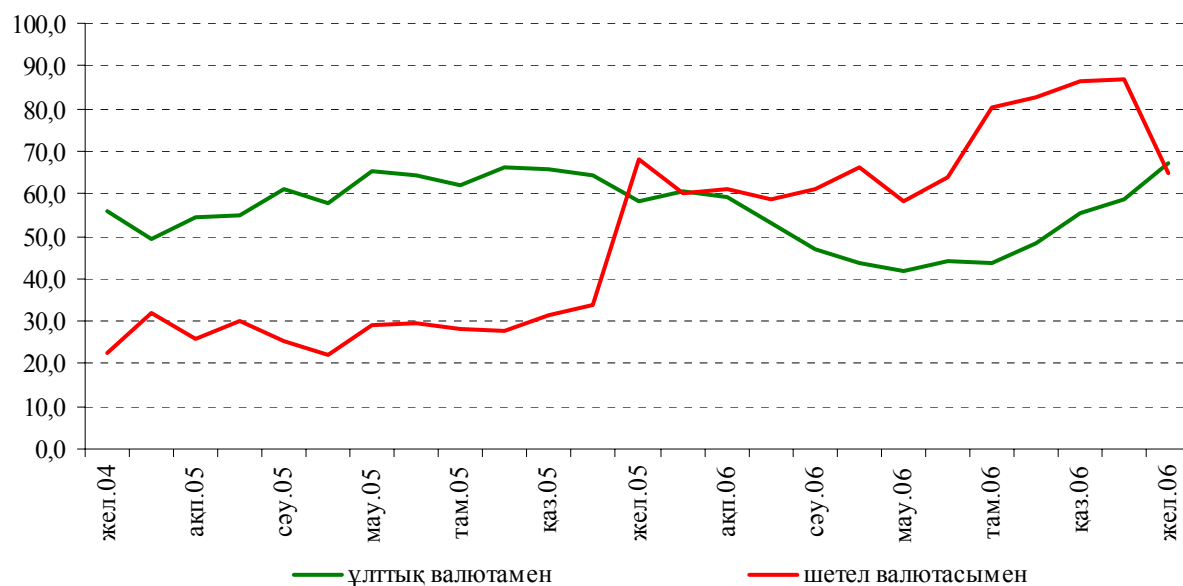
2006 жылғы 4-тоқсанда ұлттық валютадағы кредиттердің өсуімен салыстырғанда 2006 жылдың басынан байқалған шетел валютасындағы кредиттердің өсу қарқынының басым болу үрдісі бұзылды. Жыл қорытындысы бойынша кредиттердің жылдық өсу қарқыны ұлттық валютамен 67,3%, ал шетел валютасымен 65,0% құрады (14-график).

Заңды тұлғаларға берілген кредиттердің көлемінде орташа және ұзақ мерзімді кредиттердің үлесі 2006 жылдың аяғында 63,0% (2006 жылғы қыркүйектің аяғында 64,7%) болды.

Заңды тұлғаларға берілген кредиттер көлеміндегі ең үлкен үлеске 2006 жылғы қыркүйектің аяғында айналым қаражатын (47,9%), негізгі қорларды (14,2%) сатып алуға, сондай-ақ объектілерді жаңадан салуға және қайта жаңартуға (13,2%) берілген кредиттер ие болды.

14-график

**Занды тұлғаларға берілген кредиттер динамикасы
(өткен жылдың тиісті кезеңіне қарағанда %)**

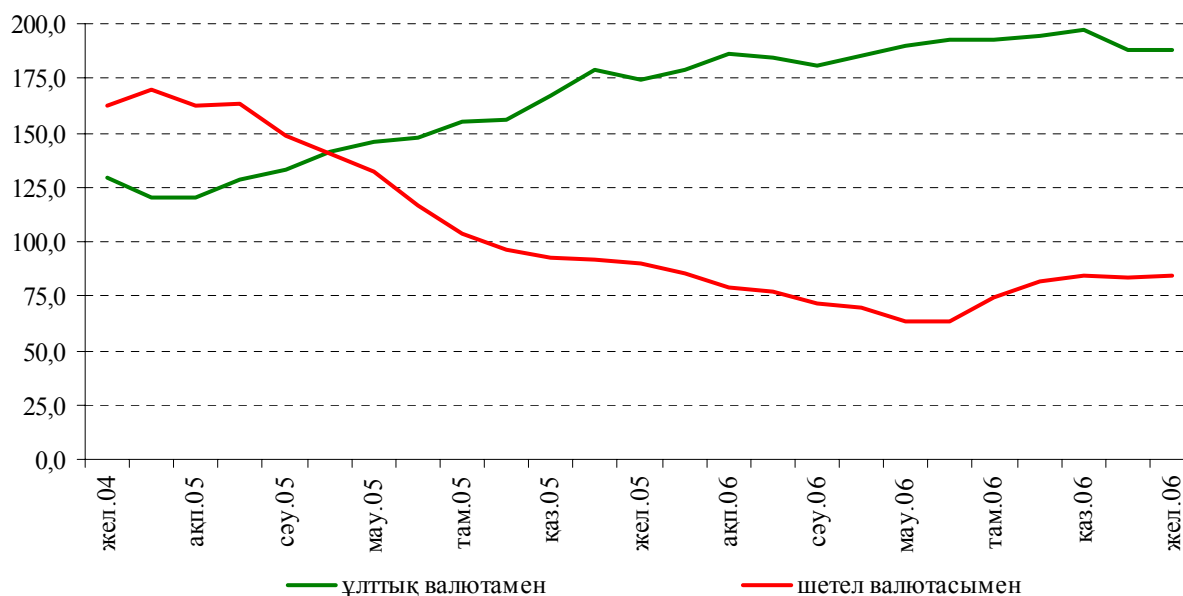
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

– Халыққа берілген кредиттер

Халыққа берілген, жылдық ұлғаюы 2,3 есе болған кредиттер динамикасында ұлттық валютадағы кредиттер мейлінше жоғары өсу қарқынын көрсетіп отыр. 2006 жылғы желтоқсанда 2005 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда халыққа ұлттық валютамен берілген кредиттер 2,9 есе, ал шетел валютасындағы кредиттер 84,1% ұлғайды (15-график).

15-график

**Халыққа берілген кредиттер динамикасы
(өткен жылдың тиісті кезеңіне қарағанда %)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Халыққа берілген кредиттердің осы динамикасы, шын мәнісінде, кредиттердің қандай мақсаттарға алынатынын көрсетеді. Халыққа берілген кредиттердің құрылымында тұтыну мақсаттарына берілген кредиттер 2006 жылғы желтоқсанда 50,7%-ға ие болды. Халыққа тұрғын үй құрылысына және сатып алуға берілген кредиттердің үлесі 2006 жылғы желтоқсанда 34,3% құрады.

3.2. Валюта бағамы

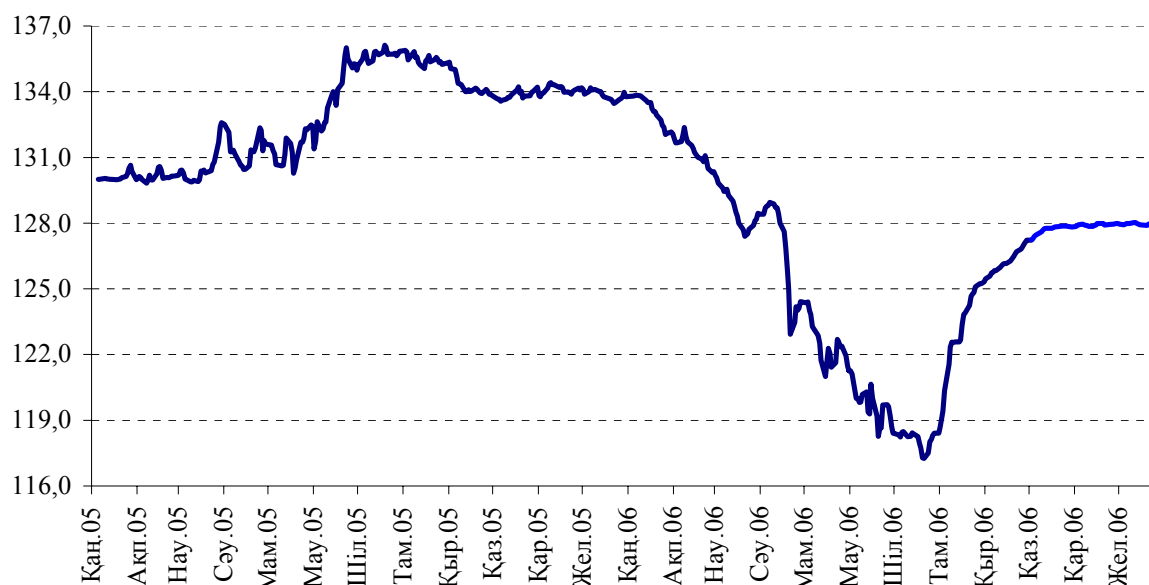
2006 жылғы 4-тоқсанда ішкі валюта нарығындағы ахуал теңге бағамының АҚШ долларына қатысты динамикасында біршама тұрақтылықпен сипатталды. Тұтастай алғанда, тоқсанның қорытындысы бойынша теңге бағамы АҚШ долларына қатысты 0,2% – 127,22 теңге/1 АҚШ долларынан 127,0 теңге/1 АҚШ долл. дейін нығайды.

Қазанда және қарашада теңгенің аздап бәсеңдеуі байқалды (тиісінше 0,5% және 0,1%), ал желтоқсанда номиналдық көрсеткіште теңге 0,8% нығайды.

2006 жылғы 4-тоқсанда теңгенің орташа алынған айырбас бағамы 2006 жылғы 3-тоқсандағы көрсеткішпен салыстырғанда 4,4% бәсеңдеп, бір АҚШ доллары үшін 127,81 теңге болды. Тоқсан ішінде теңге АҚШ долларына қатысты 1 доллар үшін 127,0 теңге – 128,02 теңге аралығында өзгерді (16-график).

16-график

Теңгенің АҚШ долларына шаққандағы номиналдық айырбас бағамының динамикасы

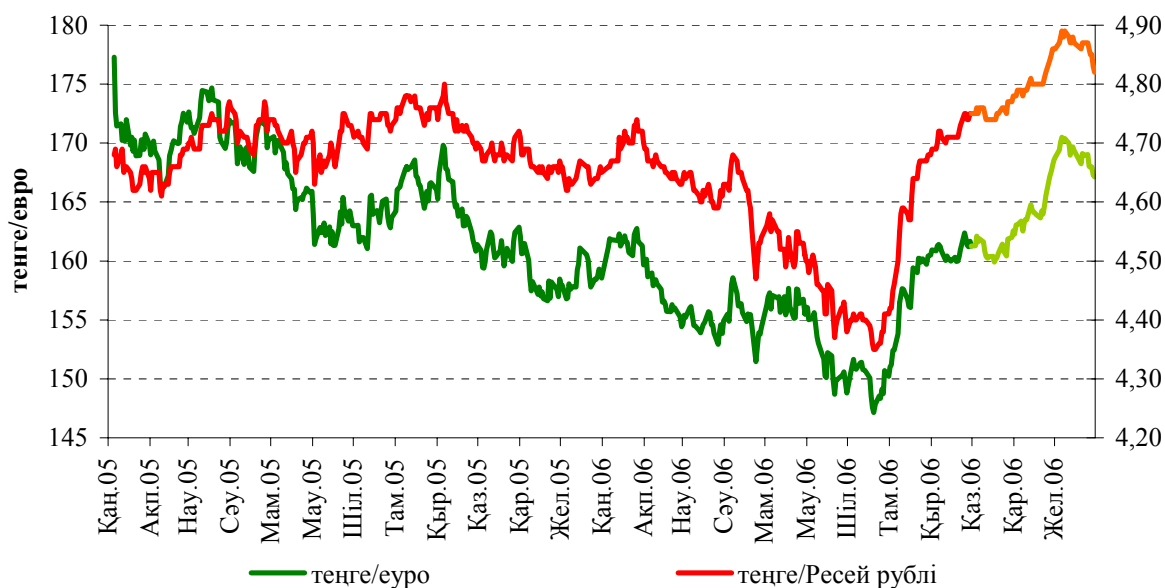
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Ресей рублімен мәмілелердің көлемі ішкі валюта нарығының биржалық бөлігінде шамалы ғана болғандықтан, ал 2006 жылғы 4-тоқсанда еуромен мәмілелер мүлдем жасалмағандықтан, теңгенің осы валюталарға қарағандағы бағамы АҚШ долларына қатысты кросс-бағамның негізінде есептеледі. Тиісінше, теңге бағамының еуроға және ресей рубліне қатысты динамикасы теңге бағамының АҚШ долларына қатысты динамикасымен, бірыңғай еуропалық валютаның халықаралық қаржы нарығындағы ахуалымен және Ресей Орталық Банкінің ресейлік рублінің валюталар қоржынына қатысты айырбас бағамы жөніндегі саясатымен айқындалды.

2006 жылғы 4-тоқсанда теңгенің еуроға және ресейлік рубльге қатысты ресми бағамы тиісінше 3,6% және 1,5% құнсызданды (17-график).

17-график

Теңгенің еуроға және ресейлік рубльге шаққандағы ресми бағамының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2006 жылғы 4-тоқсанда ішкі валюта нарығы нарыққа қатысушылардың алыпсатарлық операциялары, доллардың әлемдік нарықтағы жағдайы, мұнай бағасының төмендеуі тәрізді факторлардың ықпалымен дамыды. Бұдан басқа, ішкі валюта нарығында шетел валютасын ұсыну факторларының бірі екінші деңгейдегі банктердің сырттан қарыз алу процесіне қатысуы болып табылды. Мәселен, 2006 жылғы 4-тоқсанда екінші деңгейдегі банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелері 8,6 млрд. АҚШ долл. (2006 жылғы 3-тоқсанда – 4,8 млрд. АҚШ долл.) құрады.

3-тоқсанда шетел валютасы ұсынысының оған деген сұраныстан асып кетуі аясында Қазақстан Қор Биржасының валюта бөлігіндегі сауда-саттықтың рекордтық үлкен көлемі тіркелді, мұның өзі инвесторлардың америкалық валютаға теріс көзбен қарайтынын және нарыққа қатысушылардың алыпсатарлық қатынасын көрсетеді.

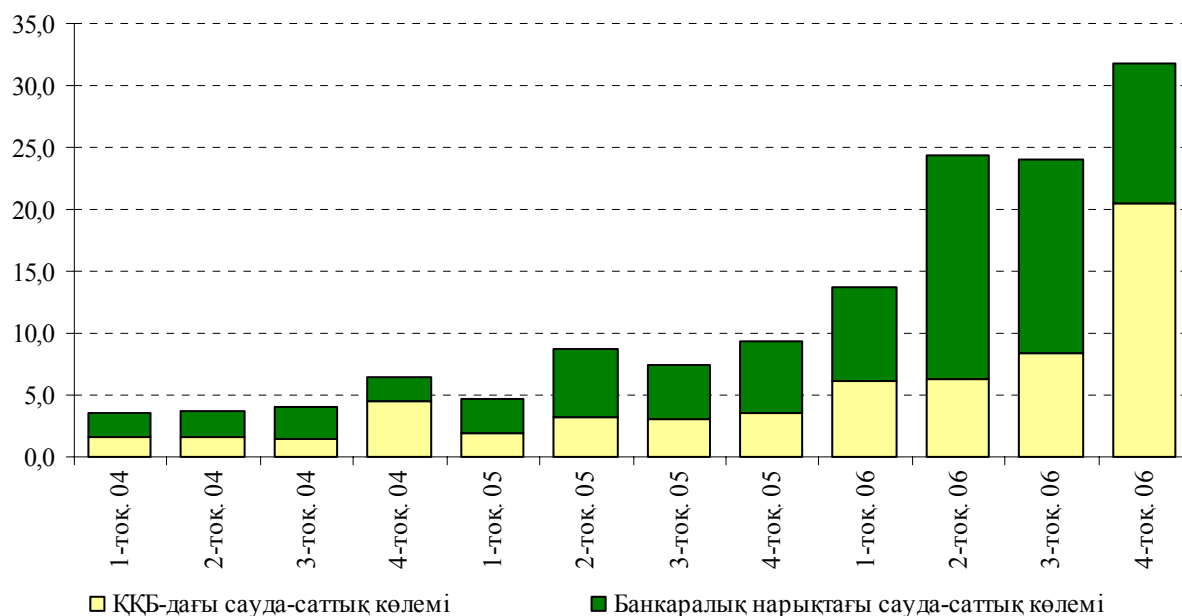
2006 жылғы 4-тоқсанда Қазақстан Қор Биржасында долларлық позициядағы биржалық сауда-саттық көлемі 20,4 млрд. АҚШ долл. құрады, бұл 2006 жылғы 3-тоқсандағы көлемнен 2,4 есе артық. Биржадан тыс валюта нарығындағы операциялардың көлемі 2006 жылғы 4-тоқсанда алдыңғы тоқсанмен салыстырғанда 26,8%-ға төмендеп, 11,4 млрд. АҚШ долларын құрады (18-график).

Ұлттық қордың мақсаты үшін Ұлттық Банк 2006 жылғы 4-тоқсанда ішкі нарықта 1,1 млрд. АҚШ долл. сомасына шетел валютасын сатып алды.

2006 жылғы 3-тоқсанның қорытындысы бойынша теңгенің нақты тиімді айырбас бағамының (НТАБ) индексі және негізгі валюталарға қатысты теңгенің нақты айырбас бағамының индекстері төмендеген. Мәселен, теңгенің НТАБ индексі 2,5% төмендеген, нақты көрсеткіште теңге АҚШ долларына қатысты 1,0% тұрақтанды, еуроға қатысты 2,7%, Ресей рубліне қатысты 2,4%, қытай юаніне қатысты 1,2% (қазан-қараша) құнсызданған (19-график).

18-график

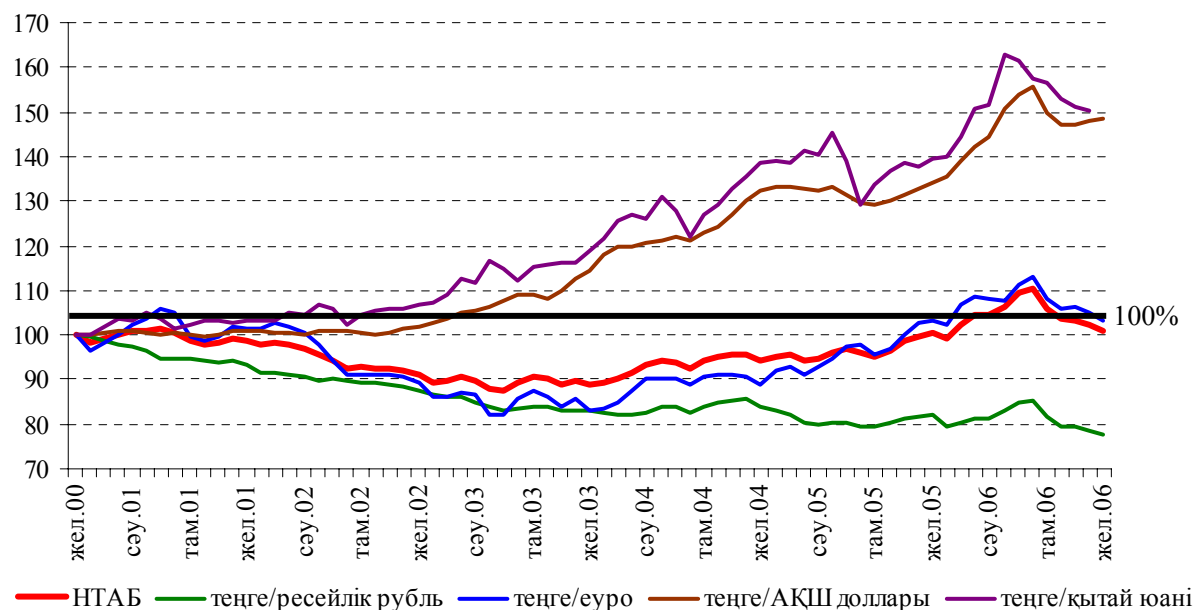
Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі, млрд. АҚШ долл.

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

19-график

Теңгенің нақты айырбас бағамдарының индекстері (2000 жылғы желтоқсан = 100%)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

3.3. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары

2006 жылғы 4-тоқсанда Ұлттық Банктің ақша-кредит саясаты бір жағынан теңгенің АҚШ долларына қатысты тұрақты бағамын ұстауға, екінші жағынан инфляцияны реттеуге бағытталды.

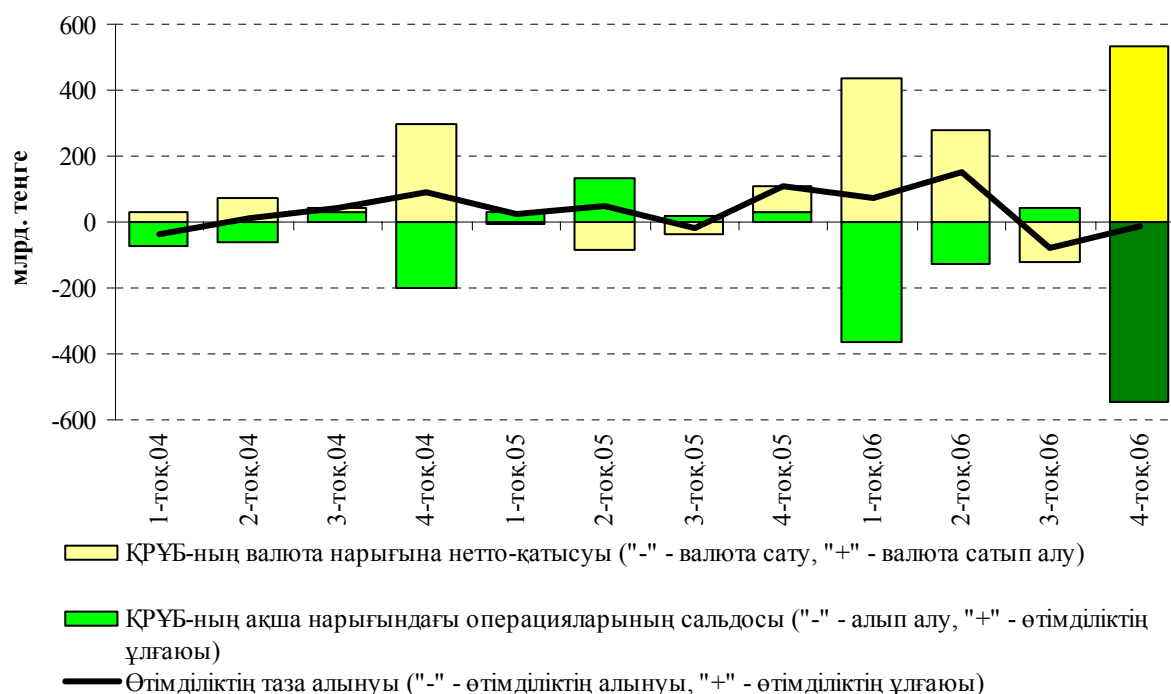
Ұлттық Банктің ішкі нарықта шетел валютасын сатып алу бойынша операциялары валюта сұранысы мен ұсынысының арасындағы баланстың бұзылуына байланысты болды. Бұл ретте Ұлттық Банктің сатып алуының негізгі көлемі 2006 жылдың желтоқсанына келді. Тұтастай алғанда 2006 жылдың 4-тоқсанында Ұлттық Банктің Қазақстан қор биржасына қатысу коэффициенті 20,4%, оның ішінде қазанда 1,7%, қарашада 7,4%, желтоқсанда 49,9% құрады.

Инфляцияны реттеу мақсатында Ұлттық Банк қысқа мерзімді ноталар шығару және екінші деңгейдегі банктерден депозиттер тарту арқылы шетел валютасын сатып алуды реттеді, сондай-ақ меншікті операциялары бойынша ставкаларды жоғарылатты (қараңыз, 3.3.2. Ашық нарықтағы операциялар және 3.3.3. Тұрақты тетіктер).

Тұтастай алғанда 2006 жылдың 4-тоқсанында қаржы нарығындағы Ұлттық Банк операцияларының нәтижесі өтімділікті аздап алу болды (20-график).

20-график

Ұлттық Банктің ішкі нарықтағы операцияларының сальдосы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2006 жылдың 4-тоқсанында Ұлттық Банк меншікті операциялары бойынша ставкаларды көтеру саясатын жалғастырды. Банктерден тартылатын депозиттер бойынша ставка біртіндеп 4,0%-дан 4,25%-ға дейін (2006 жылғы 1 қарашадан бастап) және 4,5%-ға дейін (2006 жылғы 1 желтоқсаннан бастап) жоғарылатылды. Бұл ретте қайта қаржыландыру ставкасы бұрынғы деңгейде - 9% сақталды. Нәтижесінде депозиттер бойынша ставка қайта қаржыландырудың ресми ставкасының жартысын құрады.

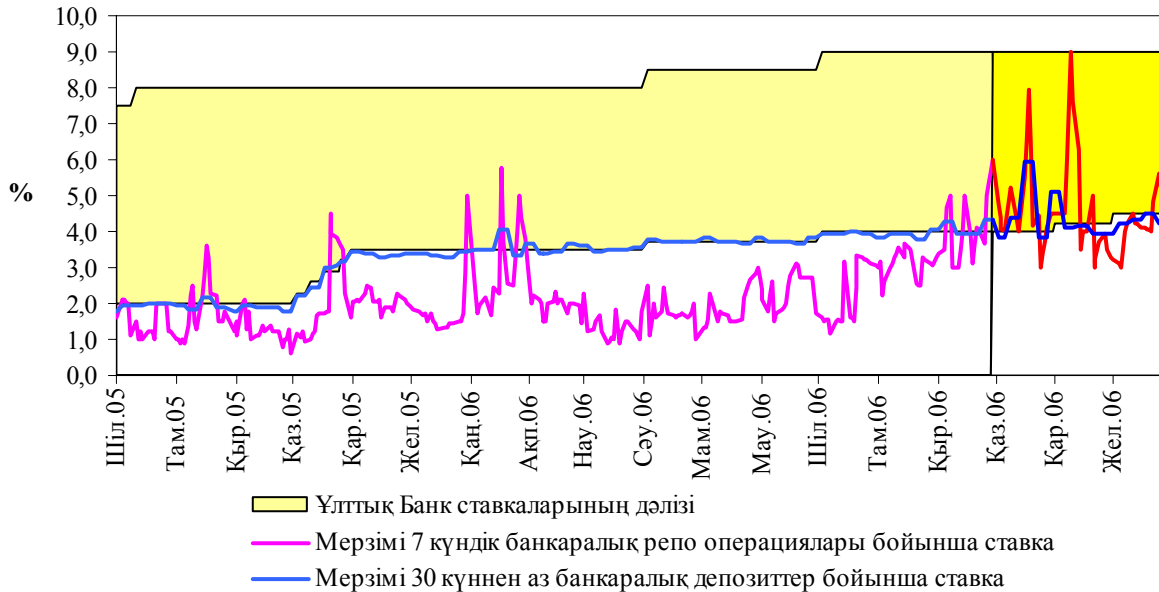
Жоғарғы шекарасы ресми қайта қаржыландыру ставкасы, ал төменгі шекарасы екінші деңгейдегі банктерден тартылатын депозиттер бойынша ставка болып табылатын Ұлттық Банк ставкаларының дәлізі 5 п.т-дан 4,5 п.т-ға дейін тарылды.

Ұлттық Банк ставкаларының жоғарылауы ақша нарығында мерзімдері бойынша салыстырылатын операциялар бойынша кірістіліктің өсу себептерінің біріне айналды. Тоқсан ішінде олардың деңгейі Ұлттық Банктің екінші деңгейдегі банктерден тартатын депозиттері бойынша ставкадан асып етті. Мерзімі 30 күннен аз банкаралық депозиттер

бойынша орташа алынған ставка өткен тоқсандағы 4,0%-бен салыстырғанда 2006 жылдың 4-тоқсанында 4,7% құрады. Мерзімі 7 күндік банкаралық репо операциялары бойынша орташа алынған ставка 5,34% деңгейінде (2006 жылдың 3-тоқсанында 3,21%) қалыптасты (21-график).

21-график

Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің шекаралары

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

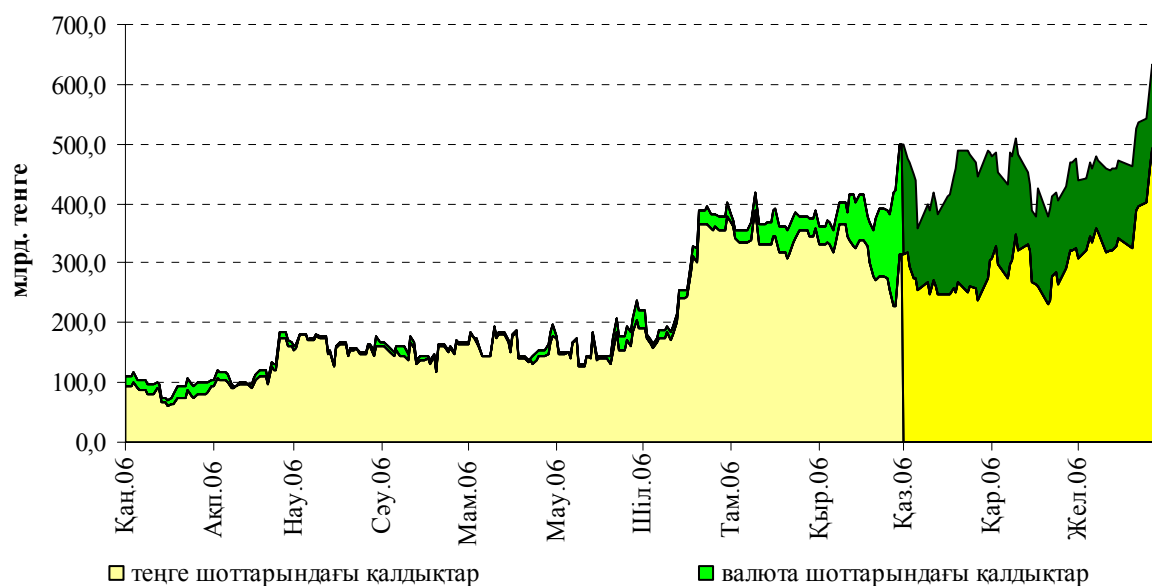
Банкаралық нарықтағы ставкалардың 2006 жылғы қазанда - қарашаның бірінші жартысында байқалған құбылмалылығының өскенін атап айтқан жөн. Бұл ставкалардың құбылмалылығын төмендетуге бағытталған ақша-кредит саясатының құралы ретіндегі тұрақты тетіктердің толыққанды жұмыс істемейтінін білдіреді.

2006 жылдың 4-тоқсанында екінші деңгейдегі банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы ұлттық, сол сияқты шетел валютасындағы қалдықтардың өсуі жалғасты (22-график).

Бұл ретте 2006 жылдың 3-тоқсанында банктердің шетел валютасындағы корреспонденттік шоттарындағы қалдықтардың күрт өсуінен кейін олардың көлемі келесі айларда 2006 жылғы қыркүйектің аяғында қалыптасқан деңгейде тұрақтанды. Банктердің ұлттық валютадағы корреспонденттік шоттарындағы қалдықтардың өсуі банктер міндеттемелерінің өсуімен және ең төменгі резервтік талаптарды (2-қосымша) орындаудың қажеттілігімен, сондай-ақ шетел валютасын сатудың өсуімен байланысты болды.

22-график

Банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтар

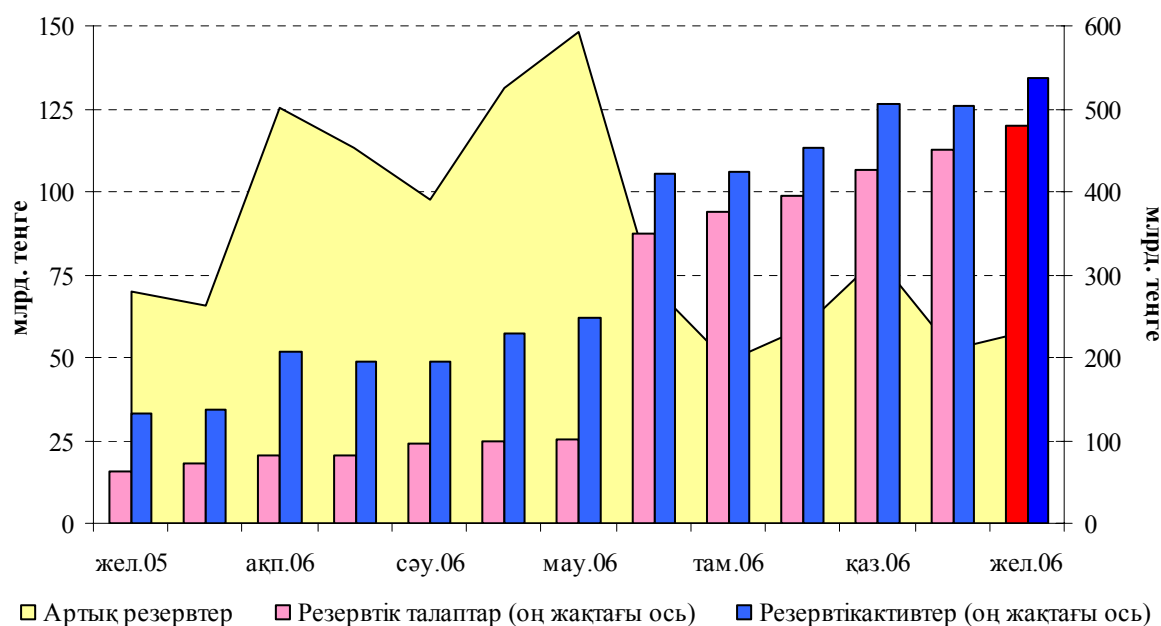
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

3.3.1. Ең төменгі резервтік талаптар

Ең төменгі резервтік талаптарды қалыптастыру және орындау (2-қосымша) тетігінің өзгеруі нәтижесінде 2006 жылғы 3-тоқсанда айтарлықтай қысқарудан кейін кейін екінші деңгейдегі банктердің артық өтімділігі 2006 жылғы 4-тоқсанда біршама тұрақты деңгейде қалды. Орташа алғанда, осы кезеңде резервтік активтер резервтеудің қажетті көлемінен 17% (2006 жылғы 3-тоқсанда 15%) асты (23-график).

23-график

Ең төменгі резервтік талаптардың нормативін орындау

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2-қосымша

Екінші деңгейдегі банктердің ең төменгі резервтік талаптарды қалыптастыру және орындау тәртібі

Ең төменгі резервтік талаптарды есептеу үшін қабылданатын банк міндеттемелерінің құрылымына банктің ішкі міндеттемелерінің және банктің өзге де міндеттемелерінің жиынтығы кіргізіледі. Банктің ішкі міндеттемелері өтелу мерзімдеріне қарамастан, қатаң белгіленген тізбе бойынша резиденттер алдындағы міндеттемелерінің жиынтығы ретінде айқындалады. Банктің өзге міндеттемелері банктің резидент еместер алдындағы міндеттемелерінің және резиденттік белгісіне қарамастан, борыштық бағалы қағаздар бойынша міндеттемелерінің жиынтығы ретінде есептеледі.

Резервтік міндеттемелерді (ішкі, сол сияқты өзге міндеттемелер үшін) есепке алғанда, банктің негізгі борыш, олар бойынша сыйақы және мерзімі өткен берешек бойынша міндеттемелерінің сомасы есепке алынады.

Ең төменгі резервтік талаптарды анықтау кезеңі он төрт күнтізбелік күнді құрайды және аптаның бірінші сейсенбісінде басталып, ең төменгі резервтік талаптарды анықтаудың он төрт күндік кезеңінің соңғы дүйсенбісінде аяқталады.

Ең төменгі резервтік талаптардың нормативін орындау банктердің резервтік активтер қалыптастыруы арқылы жүзеге асырылады, оларға кассадағы қолма-қол теңге және Ұлттық Банктегі ұлттық және еркін айырбасталатын валюталардағы корреспонденттік шоттардағы ақша жатады.

Банк резервтік активтермен ақшаны резервтік активтерді қалыптастыру кезеңіндегі резервтік активтердің орташа алынған шамасы ең төменгі резервтік талаптарды анықтау кезеңіндегі ең төменгі резервтік талаптардың орташа мөлшерінен кем болмайтындай етіп орналастырады.

Резервтік активтерді қалыптастыру кезеңі он төрт күнтізбелік күнді құрайды және ең төменгі резервтік талаптарды анықтау кезеңі басталатын аптаның бірінші бейсенбісінен басталып, ең төменгі резервтік талаптарды анықтау кезеңі аяқталатын аптаның сәрсенбісінде аяқталады.

Екінші деңгейдегі банктерге қойылатын ең төменгі резервтік талаптардың нормативтері банктің ішкі міндеттемелері үшін 6% мөлшерінде және банктің өзге міндеттемелері үшін 8% мөлшерінде белгіленді.

Осы тетік 2006 жылғы 12 шілдеден бастап қолданылады.

3.3.2. Ашық нарықтағы операциялар

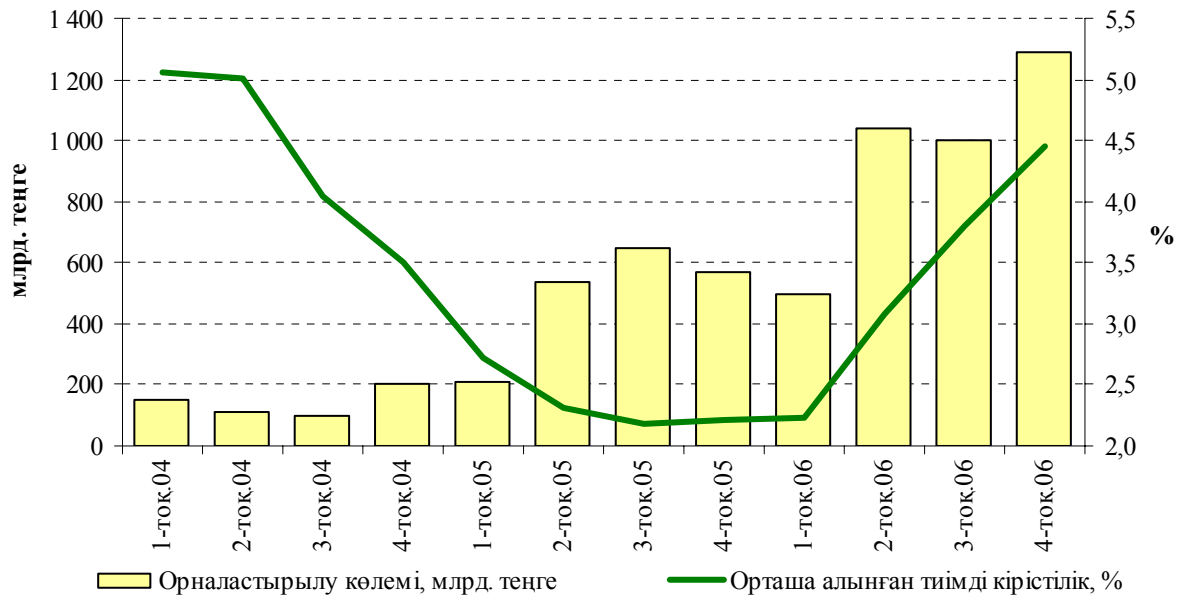
2006 жылғы 4-тоқсанда Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталарын орналастыру тарихи тұрғыдан тоқсандық ең жоғарғы деңгейіне жетіп, 1289,9 млрд. теңге болды, бұл өткен тоқсандағы көлемінен 28,7% көп. Ноталар 28 күндік айналыс мерзімімен шығарылды. Орналастырылатын ноталар бойынша орташа кірістілік 2006 жылғы 3-тоқсандағы 3,80%-дан 2006 жылғы 4-тоқсандағы 4,45%-ға дейін жоғарылады (24-график).

Қысқа мерзімді ноталарды орналастырудың негізгі көлемі - 656,0 млрд. теңге 2006 жылғы 4-тоқсанда желтоқсанда болды. Бұл көп жағдайда желтоқсанда өскен Ұлттық Банктің шетел валютасын сатып алу көлемін реттеуге байланысты болды.

2006 жылдың аяғында айналыстағы қысқа мерзімді ноталардың көлемі 533,1 млрд. теңге болды, бұл 2006 жылғы 3-тоқсандағы көлемінен 2,2 есе көп. Айналыстағы қысқа мерзімді ноталардың дюрациясы 2006 жылдың аяғында 13,35 күнге дейін жоғарылады (25-график).

24-график

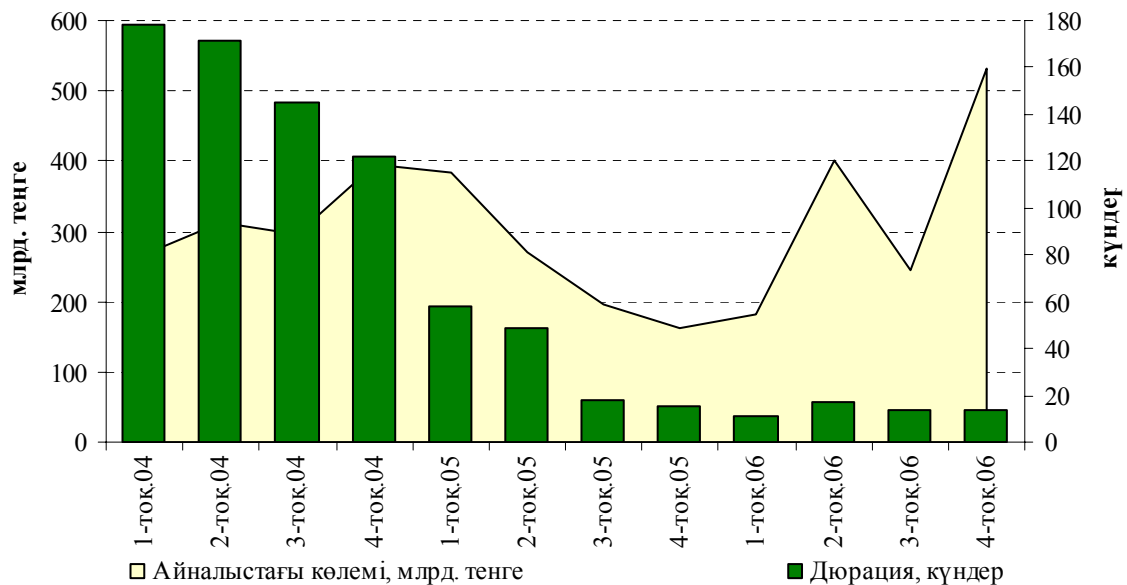
Қысқа мерзімді ноталарды орналастыру көлемі және олар бойынша кірістілік (кезең ішінде)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

25-график

Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар (кезең ішінде)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

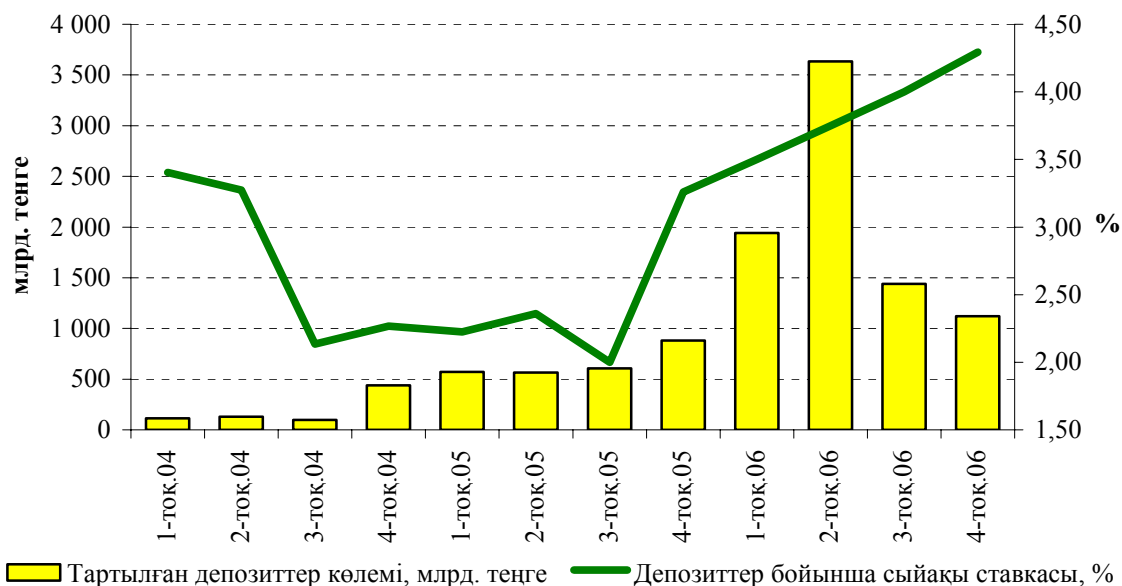
2006 жылдың 4-тоқсанында Ұлттық Банк 3,3 млрд. тенге сомаға мемлекеттік бағалы қағаздар сатып алу бойынша мәмілелер жасады. Алайда бұл операциялар үнемі жүргізілмейді және көлемі шектеулі, сондықтан екінші деңгейдегі банктердің өтімділігіне әсерін тигізбейді.

3.3.3. Тұрақты тетіктер

2006 жылғы 4-тоқсанда Ұлттық Банк екінші деңгейдегі банктерден 1120,2 млрд. теңгеге депозиттер тартты. Тартылған депозиттердің көлемі өткен тоқсанмен салыстырғанда 2,2% қысқарды. Депозиттерді тарту мерзімі 7 күнді құрады. Тартылған депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 2006 жылғы 4-тоқсанда 4,29% құрады (26-график).

26-график

Ұлттық Банк тартқан депозиттер көлемі және сыйақы бойынша ставкалар

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

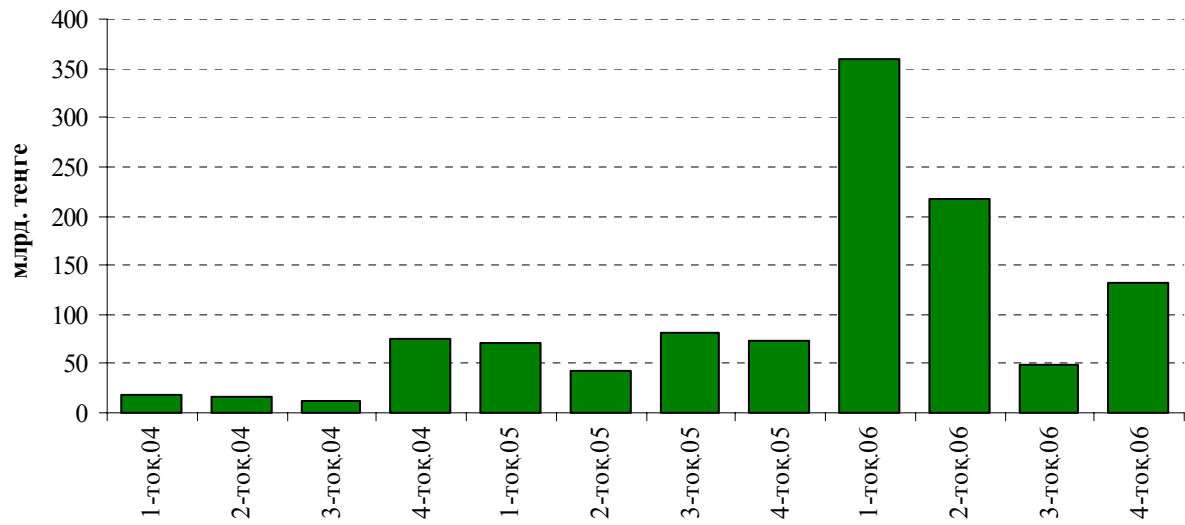
Екінші деңгейдегі банктерден депозиттер тарту көлемі төмендегеніне қарамастан, 2006 жылдың 4-тоқсанында Ұлттық Банктің олар бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі 2,7 есе ұлғайып, 131,6 млрд. теңге болды (27-график).

2006 жылдың 4-тоқсанында Ұлттық Банк вексельдерді қайта есепке алу бойынша операциялар жүргізбеді. Ұлттық Банк портфеліндегі 1,0 млрд.теңге сомаға вексельдер толық өтелді.

Қарастырылып отырған кезеңде Ұлттық Банк қайта қаржыландыру заемдарын, сондай-ақ арнайы мақсаттағы заемдарды берген жоқ.

27-график

Ұлттық Банктің екінші деңгейдегі банктерден тартылған депозиттер бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі (кезең ішінде)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4. Инфляция болжамы

4.1. 2006 жылғы 4-тоқсанға және тұтастай алғанда 2006 жылға инфляция болжамын бағалау

Ақша-кредит саясатының 2006-2008 жылдарға арналған негізгі бағыттарын әзірлеу кезінде мұнайдың қалыпты бағасының (бір баррель үшін 45-60 доллар) сценарийі негізгі сценарий болып көзделген болатын. Жылдық орташа инфляция болжамы осы сценарийге сәйкес 5,7-7,3% болып бағаланды.

Алайда мұнайдың әлемдік бағасының нақты деңгейі барынша жоғары деңгейде – Brent сортының бір баррелі үшін 65,4 доллар болып қалыптасты. Бұл баға мұнайдың жоғары бағасының сценарийіне сәйкес келеді. Соған байланысты Ұлттық Банк осы сценарий белгілеген инфляцияның 6,9-8,5% дәлізіндегі болжамына бағдарланды.

Инфляцияның 2006 жылғы 4-тоқсанда нақты қалыптасқан деңгейі (2,4%) «Инфляцияға шолудың» алдыңғы шығарылымында жарияланған осы кезеңге арналған болжамға (2,4-2,6%) толық сәйкес келді. Бұл ретте инфляцияның нақты деңгейі бүкіл кезеңге арналған болжамды деңгейден аспады.

2006 жылғы қазан-желтоқсанда тұтыну нарығындағы бағалар тұтыну тауарларының және халыққа ақылы қызмет көрсету бағаларының әсерімен қалыптасты. Осы топтар бойынша жеміс-жидек өнімдері, жұмыртқа, сүт өнімдері, тұрғын үй-коммуналдық қызмет көрсету бағаларының айтарлықтай өсуі тіркелді.

Осы тауарлардың жыл аяғында қымбаттауы бірнеше жыл бойы байқалғандықтан және күтуге болатындықтан, осы фактордың инфляцияға ықпалы толық мөлшерде бағаланды. Нәтижесінде 2006 жылғы қазан-желтоқсанда инфляция айларға қатысты болжамды деңгейден төмен болды: қазанда 0,8%-дың орнына 0,7%, қарашада 0,9%-дың орнына 0,8%, желтоқсанда 0,9%-дың орнына 0,9%.

Инфляцияның нақты деңгейі жылдық көрсеткіште сондай-ақ 2006 жылғы желтоқсанның аяғында да болжамнан асқан жоқ. Мәселен, 2006 жылдың аяғында инфляция болжанған 8,5%-дың орнына 8,4% болып қалыптасты.

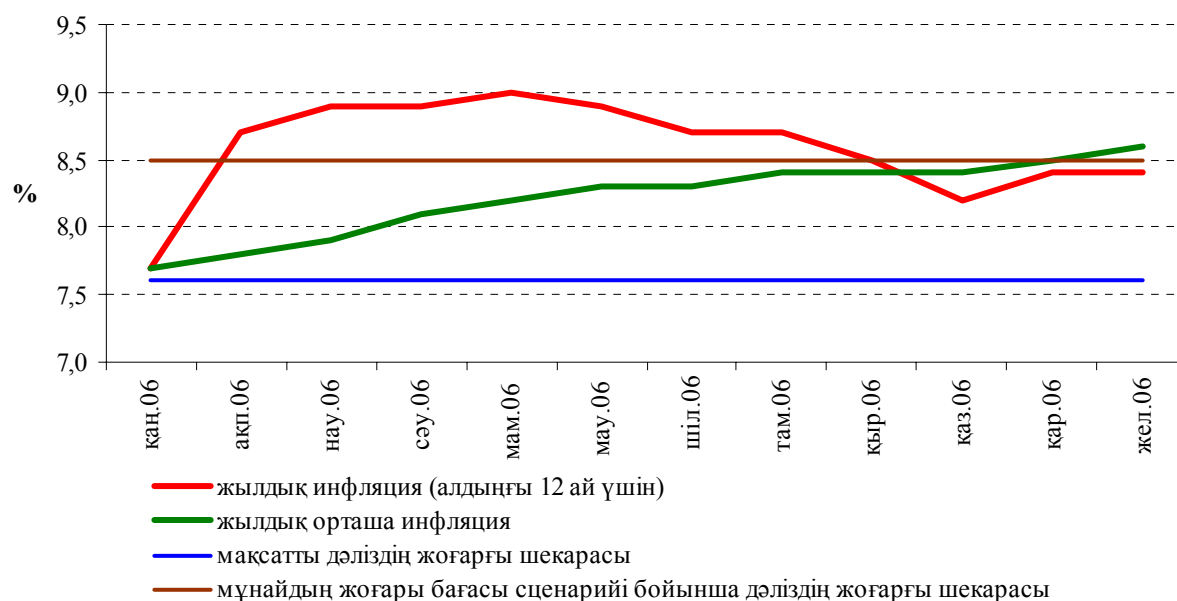
2006 жылы тұтыну бағаларының қалыптасуына әсерін тигізген негізгі факторлардың бірі халықтың, кәсіпорындардың, мемлекеттің кірістерінің ұлғаюы нәтижесінде қалыптасатын, сондай-ақ шетел валютасының әкелінуінен болатын жиынтық сұраныстың жоғары деңгейі, нақты жалақының өсу қарқынының еңбек өнімділігінің өсуінен асып кетуі және өндіріс шығасыларының ұлғаюы, сондай-ақ тауарлар және қызмет көрсетудің жекелеген нарықтарындағы бәсекелестіктің төмен деңгейі болып табылды.

2006 жылы осы факторлардың ықпалы жете бағаланбады, нәтижесінде, іс жүзінде бүкіл кезең бойы инфляцияның нақты деңгейі болжамдық деңгейінен асып отырды. Бұл әсіресе ақпанда, сондай-ақ мамырда көрінді.

2006 жылдың қорытындысы бойынша нақты инфляцияның қалыптасқан жылдық орташа деңгейі жоғарғы шекарасынан аздап (0,1%) асып, 8,6% болды (28-график).

28-график

2006 жылғы инфляция фактісі және болжамы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.2. 2007 жылға арналған инфляция болжамы

2007 жылы экономиканың дамуы елге шетел капиталының едәуір әкелінуі, ішкі қаржы секторының жоғары өтімділігі жағдайында өтеді деп болжанып отыр. Бұл жағдай экономикадағы инфляциялық қысымның сақталуына ықпал етеді, бұл ретте инфляцияның қарқыны 2006 жылмен салыстырғанда 2007 жылы бәсеңдейді деп күтіледі.

Осындай жағдайларда Ұлттық Банк 2007 жылы ақша-кредит саясатын қатаңдату жөнінде шаралар жүргізуді жалғастырады.

Негізгі макроэкономикалық көрсеткіштердің болжамдары және оларға қол жеткізу жөніндегі шаралар қазіргі уақытта Ұлттық Банк Басқармасының қарауындағы Ұлттық Банктің 2007-2009 жылдарға арналған ақша-кредит саясатының негізгі бағыттарында ұсынылған.

Осы құжатқа сәйкес қаржы нарығында сыйақы ставкаларын реттеудің, сондай-ақ банктердің артық өтімділігін реттеудің негізгі құралдары екінші деңгейдегі банктердің Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкіндегі депозиттері және қысқа мерзімді ноталар шығару болып қала береді. Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі депозиттер тарту көлемін шектемейді, алайда олар бойынша ставкаларды белгілейтін болады. Қысқа мерзімді ноталарды шығару қысқа мерзімді құралдар бойынша «кірістілік қисығын» қалыптастыру мақсатында және қаржы нарығының басқа құралдарын дамыту мақсатында жүзеге асырылатын болады.

Бұдан басқа, банк секторының өтімділігін, банктердің кредиттік белсенділігін, осылайша, инфляциялық қысымды қысқарту мақсатында Ұлттық Банк ең төменгі резервтік талаптар тетігін одан әрі жетілдіру жөнінде жұмыстар жүргізетін болады. ЕРТ тетігі қатаңданды, сондай-ақ ЕРТ нормативтерін көтерілуі мүмкін.

Бұл шаралар қаржы нарығының қысқа мерзімді құралдары бойынша нарықтық ставкалардың өсуіне және, мүмкін, кредиттік ресурстардың аздап қымбаттауына ықпал ететін болады, мұның өзі, осылайша, жиынтық сұраныс деңгейіне және инфляцияға

әсерін тигізе отырып, кредит берудің және ақша ұсынысының өсу қарқынын төмендетуге мүмкіндік береді.

4.2.1. 2007 жылдың 1-тоқсанына арналған инфляция болжамы

2007 жылдың 1 тоқсанында инфляция 2,6-2,8% шегінде (2006 жылғы 1-тоқсанда 3,2%) құралады деп күтілуде. Жыл басында тұтыну нарығындағы ахуал 4-тоқсанмен салыстырғанда инфляция қарқынының аздап бәсеңдеуімен сипатталды, бұл ретте бағаның жалпы деңгейі жоғары болып қала береді.

Маусымдылық факторының әсерінен инфляцияның белгілі бір тежелуі болады, бұл жекелеген тауарлар (жеміс-жидек өнімдері, жұмыртқа, сүт өнімдері, бензин және басқалары) бағасы өсуінің бәсеңдегенін білдіреді. Бұдан басқа, инфляциялық үдерістерді тұрақтандыруға ақша-кредит саясатын қатаңдату және артық өтімділікті реттеу, атап айтқанда, операциялар бойынша ставкаларды көтеру және банктерден тартылатын депозиттердің көлемін ұлғайту және қысқа мерзімді ноталар шығару жөнінде Ұлттық Банктің 2006 жылы қабылдаған шаралары ықпал ететін болады.

Инфляцияның тежелуіне сондай-ақ Үкіметтің 2006 жылы қабылдаған шаралары ықпал ететін болады. Атап айтқанда, бәсекелік органы қамтамасыз етуге арналған жағдайлар жасау, нарықты тұтыну тауарларымен толтыру, негізгі тауарлар және халыққа қызмет көрсету тобы бағасының себепсіз өсуіне жол бермеу, адал емес бәсекені, өзінің үстем жағдайымен нарық субъектілерінің қиянат жасаушылықтарын анықтау және тойтару жөніндегі шаралар қабылданды.

Сонымен бірге, жиынтық сұраныс пен ұсыныстың теңгерімсіздігі, банк секторының жоғары өтімділігі, елге шетел капиталының айтарлықтай әкелінуі, нарықтағы төмен бәсекелестік, жекелеген секторларда еңбек өнімділігінің жеткіліксіз деңгейі тәрізді факторлардың әсері сақталады. Барлық осы факторлар экономикада инфляциялық аяның сақталуына ықпал ете отырып, белгілі бір дәрежеде тұтыну бағаларын қалыптастыруға теріс ықпалын тигізетін болады.

2007 жылғы наурыздың қорытындысы бойынша инфляция жылдық көрсеткіште 7,8%-8,0% деңгейінде болжанып отыр.

4.2.2. 2007 жылдың 2-тоқсанына арналған инфляция болжамы

2007 жылдың 2-тоқсанында тұтыну нарығының одан әрі тұрақтануы күтіледі, мұның өзі инфляцияның өткен тоқсанмен салыстырғанда 1,6%-1,8% (2006 жылғы 2-тоқсанда – 1,6%) дейін төмендеуіне әкеледі. 2007 жылғы маусымның қорытындысы бойынша инфляция жылдық көрсеткіште 7,8%-8,0% деңгейінде болжанып отыр.

Осы кезеңде тұтыну нарығындағы ахуал көп жағдайда маусымдылық факторының әсерімен қалыптасады, бұл, өз кезегінде, азық-түлік тауарларының жекелеген түрлерінің бағасының төмендеуіне әкеледі.

Бұдан басқа, инфляцияның тежелуін Үкіметтің және Ұлттық Банктің тұтыну нарығындағы ахуалды тұрақтандыру жөніндегі шаралары қамтамасыз етуі тиіс.

Бұл ретте 2006 жылы инфляцияға ықпалын тигізген факторлардың әсері инфляцияның өткен жылғы деңгейде сақталуына ықпал ететін болады.